

Ur Blåklockan
LAGERVALLS QVISTBERGET

ETT ÅTTIOÅRSMINNE

Varje vår när vitsipporna yrvaket tittar upp ur fjolårslöven, har det för signaturen blivit en kär tradition med en kvällspromenad till Qvistberget.

Berget gör väl strängt taget inga anspråk på att vara ett berg, snarare då en skogbeväxt ås, delvis genombruten av små åkerlappar och gärderna, belägen vid landsvägskanten ett par km väster om Holsåkers by.

En underbar utsiktsplats har man här, bara ett stenkast framför besökaren rinner Västerdalälven som här samlar sig för språnget utför Skålforsen.

Kvällsolen förgyller granar och björkar på stranden mittemot, glittrar lekfullt i Forsgårdets stugfönster för att så småningom tona bort och försvinna.

Här lever minnena bland de gamla knotiga björkar som en gång var vårdträd på den tidens största Flodagård, förvaltare Lagervalls stolta skapelse och hem.

Nu har vildmarken tagit tillbaka vad som en gång erövrats av människan, stora aspar, björkar och granar har slagit rot och växt upp i vad som en gång varit Qvistbergsgårdens högtidsal och köksregioner.

I en gammal församlingsbok återfinns vi familjen Lagervall för första gången 1871 då de flyttade in i Floda församling. De kom då från Malung. Familjen bestod av ingenjör Karl Johan Lagervall f. 1828, hans hustru i andra giftet, Fanny Gabriella Matilda f. Baijard 1841, deras barn Johanna Karolina (dotter i första äktenskapet) f. i Sunne 1857, sönerna f. 1862, Yngve f. 1864, Torbjörn f. 1865, döttrarna Siri f. 1867 och Signe f. 1869, samtliga med undantag av dottern Johanna Karolina födda i Stockholm.

Samma år som familjen kom till Floda där den bosatte sig på Fredriksberg i Syrholn, föddes dottern Järda. År 1874 föddes ännu en dotter, Helga, som avled endast fem veckor gammal. Sista året familjen vistades i Floda föddes sonen Bjarne, den enda av den stora barnskaran som föddes i Qvistbergsgården.

Detta är vad vi kan utläsa om familjen i Floda församlingsbok, men de år som Lagervalls bodde i Floda är intressanta. Den gamle hedersmannen f.färgaren Karl Arnberg (nu borta) kunde som ingen annan berätta om Lagervallstiden, men så hade han också nära kontakt med familjen. Karl Johan Gabriel Lagervall var anställd som förvaltare vid Skutskärs Trävaru AB som ägdes av f.d. statsrådet H.R.Astrup, norrman till börden berättade Hr. Arnberg. Förvaltarens uppgift var att övervaka bolagets avverkningar i västerdalssocknarna. Stora avverkningar pågick dessa år även på Laksås bys utskog i Leksand. Förvaltare Lagervall som titulerades ingenjör, var en mäktig herre och hade en för den tiden furstlig årslön på inte mindre än 12.000 kr.

Från familjens fyra år i Syrholn hade min gode sagesman inte så mycket att berätta, Hr. Arnberg var ju Holsåkersbo, men han visste dock att barnen undervisades av en informator vid namn Bolm, en mäktig lärd man. Informator Bolm brukade ofta besöka skolan i Syrholn för att höra på Flodalärarnas lektioner. I minnet hade Arnberg också bevarat lilla Helgas begravning, han och hans skolkamrater sjöngo vid begravningen.

För avverkningarna hade Lagervalls alltid ett stort antal hästar, under åren i Syrholn minst ett tiotal. Makarna hade dessutom var sin ridhäst. Hästskötare var statdrängen Bergdal och bokhållare under de första Flodaåren var en man vid namn Hultgren, varom berättas att han var en bra fiolspelare och ofta brukade spela ihop med Syrholns storspelman Lenas Erik Olsson, även kallad Lirum.

Hushållet räknade dessutom familjens fyra kvinnliga tjänsteandar, hushållerska, en barnpiga, innepiga och ladugårdspiga. Tanken på att komma under eget tak mognade så småningom hos Lagervalls. I Hemmansägare Edvard Zetterqvists ägo förvaras ännu inägan Qvistbergets saga sådan den framgår av gamla köpebrev och lagfartshandlingar. I ett köpebrev daterat den 20 januari 1873 heter det att Lasses Lars Ersson och hans hustru Kerstin Jönsdotter samt deras son Lasses Erik Olsson och hans hustru Kerstin Persdotter, alla i Holsåker, till Kult Olof Ersson Björbo försålt en dem tillhörig inäga om 2 tunnland 8 1/8 kappland åker och slog, samt 18 1/10 oduglig mark, kallad Norra Qvistbergets gårde, för en summa av sexhundra riksdaler riksmünt.

Köpet transporterades så gott som omedelbart på Ingenjör Lagervall som den 7 februari 1874 till Nås lagtima vinterting inlämnade köpehandlingarna med ansökan om lagfart, vilken beviljades den 3 februari 1875.

Så snart tomköpet skett, alltså redan 1873, började byggnadsarbetet. Sten och träarbetare från Rättvik, Leksand och Floda, ja även från Värmland drogs samman till Qvistberget för att uppföra gården. Allt byggnadstimmer kom från Skutskärsbolagets avverkningar längre upp i Västerdalarna, togs upp ur älven vid Björns sta och kördes på en kombination av hjul och släddon till Qvistberget. Svårigheten att åstadkomma grundsten till husen lär ha varit oerhörd, stenarna på platsen gick inte att klyva.

Det lär ha varit ett rörligt liv vid Qvistberget under den tid som bygget pågick, arbetsdagen var lång, från kl. 5 på morgonen till 8 på kvällen, med två timmars middagsrast. Bygget övervakades av Hr. och fru Lagervall som dagligen red mellan Fredriksberg och Qvistberget. Församlingsboken berättar att år 1875 flyttade familjen från Syrholns skrifftlag till Qvistberget i Holsåkers skrifftlag och därmed började Qvistbergsgårdens korta storhetstid.

Vi tar oss en titt på de olika lokaliteterna som börjar med huvudbyggnaden som efter tidens mått var enorm, ja den har ännu inte överträffats i Floda socken när det gäller bostadshus.

Huvudbyggnaden som hade två ingångar, en mot Björbo och en mot Holsåker hade en bredd av 12,20 m och en största längd av 30,70 m. Den var uppförd i två våningar och inrymde 15 rum. På nedre botten först två stora hallar, en för vardera ingången, mot norr låg köket med ett stort skafferier, vidare mamsell Hellgrens rum samt rum för gårdens övriga tjänsteandar. Mot söder låg Blå kabinettet, ingenjörens rum, fru Lagervalls rum, den stora salen, salongen och kontoret. En trappa upp hade barnen sina rum. Under köket låg två stora källarum, det ena av dem var vinkällare. Från köket gick en trappa ner till källarutrymmena som även hade en ingång direkt utifrån.

Lilla stugan, även den av ansenliga mått, 8,70 m x 15,00 m inrymda rum för statardrängen Bergdal och bokhållaren som vid denna tid hette Kullgren. Den senare hade även eget kontor i denna byggnad som även inrymde bak- och bryggstuga.

Uthusbyggnaden var också av samma storleksordning, 8,80 m x 23,00 m inrymde ladugård, stall, selkammare och vagnslider.

Enligt uppgift hade gårdens byggherre, ingenjör Lagervall löfte av sin arbetsgivare att bygga en bostad för omkring 8000 kr, men gården lär i färdigt skick ha kostat det tiodubbla. Till detta prakthem flyttade alltså familjen någon gång under år 1875 och härifrån företog husfadern sina tjänsteresor med hästskjuts till de olika avverkningstrakterna.

Barnen som fortfarande hade informater och således inte gått i bygdens skolor, tycks ha levat sitt eget liv i Qvistberget. Något som helst umgänge med bygdens folk vid sidan av ställningen som arbetsgivare måtte familjen inte ha haft.

Edvard Zetterqvist vars far ofta var skjutspojke vid Lagervalls resor till avverkningarna, har berättat att fadern många gånger fått sitta och frysa framför stora trappan i Qvistberget i väntan på sin passagerare som mestadels hade svårt att passa tiden. Karl Arnberg som var fiolspelman var många gånger engagerad vid midsommardans och logdans vid Qvistberget. Flodafolket drog sig alltid upp till fäbodarna under midsommartid och folket i Lagervallsgården ordnade i sin frivilliga isolering sitt eget midsommarfirande och andra nöjen.

I flera äldre sockenbors minne finns bevarad bilden av makarnas Lagervalls ridturer eller resor med droska, samt pojknas färder med gårdens två bockar som selades och spändes för små vagnar. Det berättas att pojknarna även åkte till kyrkan med dessa fordon.

När och hur den tragedi inträffade som åter skulle avfolka Qvistberget är svårt att säga. Karl Arnberg hade hört att ingenjör Lagervalls arbetsgivare sökte sänka förvaltarens lön, med påföljd att Lagervall slutade sin anställning i Skutskärsbolaget. Ingenjör Lagervall sålde enligt ett köpebrev dagtecknat den 31 oktober 1876 inägan Qvistberget till Skutskärs trävaruaktiebolag för en summa av 610 kr, alltså samma summa som han själv tidigare betalt. I köpet står ingenting att läsa om gårdens byggnader. Följaktligen tillhörde de redan förut bolaget.

Detta köpebrev blev den 3 oktober 1883 transporterat på Edvard Zetterqvist d.ä. och den 30 mars 1929 på dennes son Edvard som fortfarande äger egendomen.

Byggnaderna gick olika öden tillmötes, stora byggnaden som några år stod tom, revs och flottades till Båtsta där den togs upp, fraktades till järnväg och fördes till Molde i Norge dit Skutskärsbolagets chef flyttat sedan han sålt bolaget till Bergslaget. I Molde stod byggnaden uppförd i sitt ursprungliga skick tills den utraderades av en bomb under sista kriget. Den mindre byggnaden, Lillstugan, revs och kördes med hästar till Järna där den uppfördes som bostad åt flottningsschefen Wählstedt. Uthusen stod kvar ännu några år och användes sommartid av Flodaungdomen för logdans. De revs i början av nittiotalet och skänktes av dess dåvarande ägare, Edvard Zetterqvist d.ä. till Frälsningsarmén som byggde upp dem till möteslokal i kyrkbyn. Familjen Lagervall flyttade från Floda till Botilsäter i Värmland där de blev jordbrukare. Om familjens vidare öden på denna plats finns ingenting att berätta, men Arnberg kände till att något år efter flyttningen från Floda kom ingenjör Lagervall och tog in hos Gossas Erkäs Lasse i Holsåker. Ingenjör Lagervall var då anställd som "provryttare" för Uppsala Ångkvarn. Än en gång passerade Lagervall Floda, under denna resa avled han i Borlänge.

Vid det besök jag gjorde vid Qvistberget i dag, stod den nu sjuttioåriga skogen tät och rimfrostklädd i den ännu orörda grundrektangel som inrymt Lagervalls blå kabinet, stora sal och utbyggda burspråk, tystnaden kring denna storhetsdröm var inte skrämmande, men så mycket mera talande. Vildmarken har än en gång dragit in över ett människoverk som för en hög mansålder sedan gett hopp, förväntan och ljus tro på en framtid.

Olle Munther

Mycket har hänt sedan Olle Munther skrev detta. Han var mycket intresserad av Qvistberget och Lagervalls. Han företog under ett av sina sista levnadsår en resa till Norge och Molde, för att få bekräftat hur det gick med det Lagervallska huset, som han hört skulle ha bombats. Han fick lön för mödan, huset fanns kvar som skolhus som var ombyggd i tre våningar 7 km utanför Molde. På kyrkogården i Molde fanns en inhägnad som var Lagervalls begravningsplats.

Bocksläden med skaklar, som Olle skriver om finns numera på vår hembygdsgård. Gossas Erkä visste att den fanns hos Hjortmans och tillvaratog den där och fraktade den till hembygdsgården där den nu kan beskådas.

Lagervalls bjöd ibland till kalas i Qvistberget och en gång var min farmor Rispers Anna bjuden på ett sådant kalas. Det bjöds bl.a. på ansjovis - någonting starkt främmande i smaken för flofolk - farmor kunde inte förtära denna kryddstarka fisk och visste inte riktigt hur hon skulle bära sig åt. "Ta hit ân" sa Stenberg och kastade den innanför förskinnbröslappen, "jå ha en dan förut".

G.Z.

Maträtter från förr i tiden

I dag är vi fruktansvärt bortskämda på alla vis inte minst när det gäller mat. Under självhushållets tid fick man ta vara på matvarorna på ett helt annat sätt än vad som sker i dag. Man hade inte tillgång till frysboxar eller kylskåp. Jordkällaren var bra för rotfrukter m m. Köttvarorna fick man rök eller salta in för att kunna förvara dem någon längre tid. Och visst minns många av oss fläsk och kött där maskarna började kräla. Variationerna i kosten var inte särskilt stora heller. Man hade vad den egna gården kunde frambringa och vad man kunde få tag på i naturen. Bär kunde man torka eller mala till mos. I senare tid kunde man ju koka saft och sylt om man hade råd att köpa socker.

Så småningom kom konserveringsmetoden att koka in födoämnen i glasburkar, det var ett enormt framsteg. Det finns ju mycket att skriva om i detta ämne och jag uppmanar alla jag uppmanar alla äldre att teckna ner alla recept på gamla maträtter så att de blir publicerade i Blålockan. Jag börjar med några recept här:

Klabb

Svinblod blandas med vatten och rågmjöl, formas till små avlånga bullar (ungefär i form och storlek som ett korvbröd).

Fläsktärningar kunde även inbakas. Kokades i vattenbad varefter de lades upp på ett såll fyllt med halm för att svalna. Åts med lingonsylt eller om man hade råd, med smör på. De skars även i skivor och värmdes i stekpannan och åts med sylt på.

Lingbärsdeg

Av lingbärsmos (malda lingon) och rågmjöl blandas en fast deg som ätes rå.

Lingbärsölsupa

Av vatten, lingon och vetemjöl kokas lingbärsölsupa som sötas med sirap.

Den skall vara tjock som en tunn gröt.

Här följer ett par recept som jag hoppas Du kan ha nytta av i dag. Det är billigt och bra att själv kunna brygga enbärdricka och att göra bröd av överblivna potatisar.

Enbärdricka

Enriset befrias från det mesta av träsjälkarna. Fyll en 10 liters kittel med enris utan att packa. Skölj av riset och fyll på vatten så att det täcker riset. Koka 1 tim, sila ifrån riset och rör i 1 liter strösocker och låt det stå tills det svalnat till handvarmt. Tillsätt 1/6 paket jäst som rörts ut i lite strösocker så att det blir lättare att blanda jästen i drickat. Lägg på lock och låt stå för jäsning under natten. Skumma av och tappa på flaskor, som korkas och ställes i källaren.

Efter ett dygn är det klart för konsumtion. Mängden socker kan ökas eller minskas efter behag. Har man tillgång till humle kan även lite "hummeltuppor" blandas med enriset.

Potatisbröd

Kokt kall potatis skalas och kläms sönder i en purepress eller "jolphäronstam". Saltas varefter vete-, korn- eller rågmjöl inarbetas. Tag inte mer mjöl än vad som är nödvändigt för att kunna baka ut degen. Ingen vätska får tillsättas. Baka ut till kaffefatstora tunnbrödsbakor och grädda dem i torr stekpanna eller om du är ute, på en plan sten eller gjutjärnshäll, som pallats upp så att Du kan elda under. Det skall vara svag värme ställ kokplattan på 2-3 så blir det lagom. Ätes gärna varma och färska med smör och eventuellt tilltugg.

Enkelt och gott - prova genast !

Gunnar Zetterqvist

KRYCKDRAGNING I FLODA

av Gunnar Zetterqvist

När man i Floda skulle "ta ut lysning" skulle det helst ske i smyg så att bypojckarna skulle få lite besvär med bevakning av händelsen. Det hände ibland att bygpojckarna brast i bevakningen och inte fick reda på saken förrän vid pålysningen i kyrkan på söndagen, då hade man inget annat att göra än att fort båda upp ynglinglaget och till skogs för att hugga kryckor.

Det var alltid bara pojckarna som deltog i kryckdragningen, vilken vanligtvis skedde på lördagen före första lysningssöndagen. I byn Forsgärdet där den ålderdomligaste seden fortlever allttjämt går det till på följande sätt:

Lämpliga träd, tall och en gran, vackra långa och smidiga träd, utväljes och fälles. En topp på ca 5-6 yxskafts längd sparas kvistarna på medan den övriga delen av trädet kvistas och barkas, längden på den barkade delen brukar vara 15-16 yxskaft långa. Tallen skall f.ö. vara en halv aln längre än granen. Nu bärs de fram till vägen där hästen väntar förspänd en släpdrög. Rotändan placeras på släpdrögen medan skaten måste ligga högre för att inte skadas under transporten. Här har man nu placerat underredet till en dyngkärra (hjulparet med skalmar) skalmarna vändes bakåt så att en man kan gå på vardera sidan och genom att hålla i skalmarna styra det långa ekipaget. Spelmän sätter sig på lasset och hemtransporten sker under musik. Detta transportsätt avbrytes när man nått så långt att risk för upptäkt från den som skall uppvaktas föreligger, därifrån bärs kryckorna på axlarna i täten fram till gården. Här läggs de ned med skaten uppallad på en bock o dyl. Ett hål gräves i marken där rotändan skall placeras. Man satte dem på vardera sidan av brokvisten, numera händer det ofta att de placeras mot ett uthus då man ju övergått från timmerhus till fasadtegel- och brädfodrade hus. Innan de restes hörde det till god sed att pojckarna bjös på en sup. Det var den blivande brudgummen som bjöd eller om det var en flicka som var föremål för kryckdragningen var det hennes far, bror eller släkting som bjöd på brännvin. Nu kontrollerades längden på stammarna och en sista eventuell uppsättning skedde. Ett rep lades om stammen och en man stod på vardera änden på husetsnock och höll i repets ända för att hålla balansen på kryckan under resningen vilken skedde med hjälp av korslagda och ihopbundna hässjängar (hässjörör). När den nu kommit på plats fästes den vid väggen med hjälp av kedjor (stockdrögskedjor) och timmerhakar (hallhakä) på andra hus än timmerhus användes nu bräder som spikas i vägg eller takfot. Innan de fastsattes var det noga med att vrida dem så att vackraste sidan kom fram mot gården. Den inbördes placeringen är mycket viktig, de skall stå mot väggen som mot altaret tallen (Maskulinum) granen (feminium) och de skall luta lite mot varandra (lite romantiskt). Av vilken orsak tallen skall vara lite längre än granen har jag icke lyckats utreda.

Nu kan pojckarna stolta beskåda sitt verk och värdfolket bjuder dem in på kaffe med dopp varefter följer kaffe och brännvin. Efter hand som stämningen stiger ropar någon "höpp jässba" varpå alla unisont svarar med ett öronbedövande "huuuuuj" detta upprepas med täta mellanrum. Det är ett gammalt sätt att ge uttryck för sin uppvaktning ungefär som att utbringa ett fyrfaldigt leve. Den som inte varit med om denna högljudda uppvaktning förr blir ungefär lika förvånad som om en detonation skulle ha inträffat på nära håll.

Seden har varit lite olika i olika byar, i de andra byarna har inte släpdrög använts, där har i stället ett hjulpar i vardera ändan på kryckorna använts och ekipaget har körts fram ända till gården. Förr drog pojckarna själva, senare användes häst som dragare och numera är det en traktor som drar fram ekipaget.

Källor: sagesmän Måns Erik Jonsson, Forsgärdet, Anders Zetterqvist, Holsåker.

Egna uppteckningar och iakttagelser.

SOMMAR

är
Kliande myggbett
sand mellan tårna
Ogräset växer
damm syns i vrårna
Axlarna svider
solen den glöder
Gräsklipparoljudet
vilan föröder.
men också
Doften av nattviol
koltrastens sång
smultron och blåbär
blommor i fång.
Solvarma dagar
då livet syns leka
Brunbrända kinder
som vinden kan smeka.
Stunder av vila
i hammockens hägn
ljudet av svalkande sommarregn.
Allt det är sommar
och mera därtill
smältande glass
och kräftor med dill
önska sommaren kvar
vi alla nog vill.

VALLÅT

Bland granar o tallar i fäboden gick
Max Kari så sakta med spejande blick
I handen hon hade en vall-lur av horn
för den spelte ho båd för rånnda o kon.
Med kriterterna drog hon till Råberget
opp
Då solen stod högt över grenarnas
topp
av saftiga gräset nu korna dom åt
och hon höjde hornet och spelte en
låt.
Om middagens timma de vilade still
vid elden och röken låg korna så skill
och lill Kari slumrade trött mot en
"tuv"
för henne var sömnen och vilan så
ljuv.
Ett prassel nu hördes de lystrade till
och fram kom en skogsman som vila
sig vill
En knippa av näver han bar på sin
rygg
Han såg uppå Kari, som vilade trygg.
O käraste Kari, nu vakna o lyss
Min fader o moder, har nekat mig
nyss
att taga till maka Dig käraste vän
men kärlek ger styrka åt svagaste
män.
Farväl Du min kära, men aldrig på
jord
skall jag dig borglömma i handling
och ord
min livsväg nu alltid jag vandrar allén
jag svär vid min himmel för mej finns
blott en.
Kom Lingull kom Krusa, kom
Rökinna mi,
ty sorgsen i själen är hölkulla di.
Som dagen går fram skall nu kraften
förbli
i vall-lurn blir minnenas dröm melodi.
Ur: Blålockan

Okänd författare

Om att vara sparsam.

Vårt välstånd är inte bara grundat på billig olja, redan före oljan skapades kapital. En del genom att ta till vara och vara aktsam om varje resurs.

Ved: Spånor, kvistar, avädet lövskarvis, bark, gamla halvtrutna bräder torkades i solen och användes att elda under tvättgrytan med. Till ved användes allt som blev över vid fällning av träd och allt förbrukat hässjevirke. Den fina lövveden sparades till kalla vinterdagar.

Vatten: Sked och tallrik torkades av vid bordet. Stordisk söndagsmorgon. Man beredde lut av björkaska. Lade tvätten i blöt. Och kokade i ny björkasklut, tvättade handtvätt och möbler m m i kokluten och skurade golvet också i restluten. Så sköljdes först vit- sen kulörtvätten i det ena vattnet efter det andra, eller klappades i sjö eller älv.

Foder: Till djuren togs allt foder till vara. Löv bands i kärvar 40-50 till småfä per djur. Stryklöv torkades i allalador. Rördes om varje dag tills det var torrt då det östes i en hög och en ny omgång löv breddes ut. Kärvarnas skaft stacks in i ladans springor och torkades i skuggan. Myrar, vägkanter, vassvikar och älvkanter slogs och togs tillvara. Likaså potatisblast och rovblast.

Förutom hackslogar och åkrar. Halm och agnor togs också till foder. Halmen bands till vandor. Och för att ta vara på saltet i urinen hälldes pottan över de i solen utlagda vandorna, solen torkade upp det våta och saltet i kristaller låg kvar på halmstråarna och kunde återanvändas.

Agnarna varvades med lövet i en stor så (eller ett kar). Hett vatten hälldes på om morgonen och fick stå till middagen och dra. "Brässlet" hälldes upp i bytta. Mjöl och gröpe ströddes på innan korna serverades. Så mycket arbete som möjligt gjordes i dagsljus, för att slippa arbeta i mörker.

Ljus: För att spara på ljus höll man skymning. Då utfördes stickning, spinning, kardning och vid den öppna spisen slöjdades skäcktjärn, harvpinnar, harvar och vävredskap. Spånorna samlades till tändved. Sömnad och vävning utfördes i dagsljus.

Kläder kunde användas på många sätt. De mindre slitna linnetrasorna blev babykläder. Och slitna kjolar blev "slättar" (mantlar ytterst på babyn). Sliten vadmal klipptes i små fyrkanter som plockades sönder (varp från inslag), varje färg för sig, kokades i lut och stöttes i "ändkärna" med luten i, sköljdes och torkades i såll i solen. Blev sålunda till ull igen och spanns till vävgarn.

Maten: Vid slakt togs allt till vara, fettet skirades och "grevarne" gömdes till de fattiga. Köttet saltades i kar. Det lilla saltvattnet som bildades i botten av smörbyttan hälldes i grötvattnet så var gröten saltad. "Man ska bita litet av potatisen så smakar det ost" (efter Måns Katrinas Erkä).

Lingonen maldes på kvarn i stora sår, förvarades i härbre och åts till gröt, pannkaka och kolbulle, eller blandades med vatten till linbärssoppa, åts också på tjock välling.

Av innanmaten vid slakt kokades pölsa. Av blodet gjordes klabb och paltbröd. Fårkött torkades och kött röktes liksom fläsk. Men för att få mer färsk mat, gav man grannarna och slakten smakbröd och smakfläsk, som man sen fick igen när andra bakade och slaktade. En smakkaka per person + ett degämne var vanligt.

Skorpor bakades till jul och man gömde några att ta med till buo ifall man fick främmande där om sommaren. Skorporna lindades i linnetrasa och lades i träbutt så dom inte skulle smaka "vär" (luft).

I varmvattenkrisens dagar tänker man lätt tillbaka på kallvatten. Hösten 1947 var vi i Kläberget och blev kvar över vintern. Förutom vår häst och våra 3 getter, 2 barn, 3 vuxna kom 7 hästar + körkarlar upp för att köra om vintern. Hösten hade varit torr och vintern kom med massor av snö. Brunnen sinade och kampen om källvattnet började. Källan låg 300 meter bort. Man måste stiga ner 2 avsatser is för att nå till vattnet. Den som smög upp först fick fulla hinkar och den som kom sist fick inget. Vi körde hem vatten från en källa i skogen 1500 m bort, i ett stort melassfat (6 hinkar) var eftermiddag (4 till hästen och 2 till hushållet). Till disk och klädtvätt smältes snö i stora myssugrytan. Tvätten tog hela dan och all skräpved gick åt. För att hålla källaren frostfri kokades vatten och sattes ner i stora krukor med lock. Sparvarna satt i rad på farstudörren och dök ner på matrasterna när dom bars ut i källaren. Dom var jättehungriga denna kalla och snöiga vinter. Men det är i alla fall bra med varmvatten hur man än får det. Tvätten manglades pr kaveldon.

Sparråd från ett annat sekel:

Ta av skorna och gå barfota när vädret tillåter. Om du har dom på så gå på gräset, så nöts dom inte så mycket.

Mattlumner (kattfräs) samlades in och fick torka på trasa eller papper så att frömjölet föll ur. Det blev till barnpuder.

Mossa samlades till färgning, likaså skägglav och björklöv.

Den som inte hade djur sopade upp spillning på vägen till sina potatis och blomland.

Man spar getragg och här när man kammar sig och geten, blandar i ullen när man kardar och få då varmare och mer garn.

Av ben blev benmjöl till gödning och foder till djuren.

Tiden skulle man ta väl vara på och vara rädd om.

"Den fåfång går lärer mycket ont." Redan sexåringen fick gå i vall med småfä.

Barnpassningen sköttes av större syskon. Och i allt annat arbete fick barnen delta. För dom vuxna gällde, att handarbetet var med alla vardagar. Dagen varade länge, från 6 till 6. Sen skulle andra sysslor skötas. Det var vanligt att tjänstefolket arbetade till sena kvällen tillsammans med gårdens folk. På vedbacken fanns alltid arbete när det blev en stund ledig. Stickningen fanns alltid till hands.

Linberedning spånad och vävning, broderi, smide och träslöjd. Kvastar och tvagor skulle förfärdigas och allt material samlas in. När ungdomarna samlades, ofta i ladugården om vinterkvällarna var arbetet också med.

Vatten, ved, tvätt, skurning, lagning och sjukvård tog mycket längre tid förr. Men steget från inne och ut var kort, och många underfundiga rationaliseringar underlättade arbetet.

Den som kom först till en källa om våren gjorde en ny "skrock" av ett stycke rektangulär stycke näver, som formades till en kosa och fästes ihop med en lång pinne som splitsades i ena änden så den dubbla näverbiten kunde föras in. Källan rensades också från löv och östes ur. Det var bra om där fanns en "källtosk" (groda-padda) i botten som åt upp småkryp och höll källan ren.

Tiden togs också väl till vara av dem som gick i vall med korna. Då var dagarna ljusa och ett visst antal skjortor skulle bukullan hinna sy under sommardagarna medan korna vilade middag. Knivskedon med nålhus var en praktisk "sylvåda" som varken var i vägen eller tappades bort. Sticka kunde man också när man gick men det gällde att vara på raka delar av strumpor, vantar eller hjärtvärmare, så man slapp räkna och ta ihop.

Det har inte alltid funnits papper, varken toalettpapper eller tidningar att använda i "ganset". Före papperet fanns täljda släta spatlar (rövräns) och mjuk mossor. Kalk att decifiniserades med på "gansä" fanns i en tunna med slev i ett hörn.

Skurtrasor var gamla trasor av underkläder. Tvagor gjordes av kråkris t ex.

Dysken torkade utomhus och decifiniserades av solen.

När man klippte mattor sparades fallarna och flätades till långa tjocka flätor som rullades och syddes till dörrmattor.

Övdelstyget togs väl tillvara när man klippte. Det som blev över av armarna vecks tillbaka och bildade främre nedre delen.

Lakanen var korta och nedanför var bara "slarvåklä", vävt av gamla vita trasor.

Madrassen var stoppad med halm eller "hyvilhånk". Kudden var lång och räckte till 2 huvuden.

Kärl för vatten var laggade av trä. Köptes av kringfarande östdalingar.

Runda grötskålar och urgröpta tråg. Flata trätallrikar och smörfat svarvades.

Glas och flaskor hade så stort värde att de togs upp i bouppteckningen.

Ävenså råghalmskärvar togs upp.

Träspadar skoddes med järn. Och trasiga järnspadar lagades med nytt järn.

Kor och småfå bands med vidjelänkar. Vidjelänkar trädde i varann och blev till "bugu", i den lades höet till hästen när den stod ute och väntade på att körkarlen skulle lasta. Inget hö spilldes på det viset.

I vattenhinken lades en tapp hö för att hästen inte skulle dricka så fort när det var kallt och is i vattnet.

Om man haft mattor på golvet kunde man skura upp endast mellan mattorna, det sparade både tid, vatten och såpa.

När mattorna skulle tvättas lades dom i blöt i älven eller sjön och skurades utan såpa.

Ibland kunde man få en såpklick med sig.

Det var inte acceptabelt att gå för fint klädd på vardagarna vare sig att man var rik eller fattig. Inte heller att utföra arbete på söndagen.

Kyrkan hade förr ingen värme, så skinnkläderna togs på första november. Kvinnfolk hade skinnskjorteln under kyrkkjolen.

Spel Kisti

SKOGSARBETARMINNEN

När far, hösten 1918, alltså endast 13 år gammal, började som huggare åt Bergslaget, så var hans första arbetsplats Långtjärbacka, och som arbetskamrat hade han Ås´n (f.d. indelte soldaten Anders Ås), känd för sina originella kommentarer. Just vid den tiden så tillträdde skogvaktare Westin sin tjänst i Floda, och en dag kom han till Långtjärbacka för att bekanta sig med sina anställda. När far och Ås´n gick hem om kvällen, så då sa Ås´n till far "De dan hä va ingen bra kâr, hä såg jâ på näsa på'n".

Hösten 1920, bodde far i Svanberget, och arbetade med kolvedshuggning. Och där bodde han tillsammans med en, i många avseenden underlig människa. Nämligen Ål-Petter eller Knippbo-Petter som han också kallades efter sin hemby Knippboheden i Åls socken. Petter var väl ansedd för att inte vara riktigt "fullt ut", och visst var han väl lite underlig, sa far, men jag hade aldrig något ont av gubben. Far blev också tillsagd av Petter att inte ta dit någon egen potatis, istället fick han av denne fin sandjordspotatis som växt på Ålheden. Ål-Petter hade häst och körde ihop kolved åt Granath-Olle, och i oförstånd så for han väldigt illa med hästen, som av den hårda behandlingen blivit bitsk och elak mot folk.

Om kvällarna satt Petter uppe ända till midnatt, och kokade på någon gammal fläsksvål, eller några väl avkokta ben, och varje natt klockan 12 väckte han far, han skulle nämligen själv ha två koppar kaffe då, och då var det liksom självklart att far skulle ha detsamma.

Inte gjorde det någonting, sa far, jag var ung och hade god sömn, jag drack två koppar kaffe med gubben, sen vände jag mig på andra sidan och somnade om. En märklig egenskap hos Ål-Petter, det var att han såg i mörker precis som en katt. I det becksvarta höstmörkret så kunde han ibland sela på hästen, och ge sig iväg för att leta ved, kojan de bodde i var nämligen väldigt otät och kall, och det gick hårt på veden. Jag kunde inte se handen framför mig, sa far, om jag gick utanför kojdörren, så kunde jag endast lyssna mig till ekipageets framfart någonstans ute i mörkret. En kväll strax före jul, så tog Petter ur sina få tillhörigheter fram en liten sax, och så satte han sig på huggkubben framför elden och sa till att far skulle klippa av honom hår och skägg. Hela hösten hade det fått växa fritt, men nu ville han bli fin innan han skulle hem till jul, och det var väl enda gången som jag klippt någon, sa far, men när jag var färdig så strök Petter sig med handen om kunderna och myste belåtet och tyckte att han var väldigt fin, nu kunde han fara hem och fira jul.

Vintrarna 1922 och 1923 hade Bergslaget stordrivning i Trolldalarna och far, var liksom de flesta av bolagets anställda, sysselsatt där. Hösten 1924, var han och Junis Erkä i Gösjöberget och högg, och varje vecka har de proviant den långa vägen, först över Ekfänsberget och Kläberget och sedan över Svaberget, och efter att ha passerat en mindre myr kom de sedan till sitt kvarter, inte långt ifrån Gösjö röse. Som vanligt var på den tiden, hade de sina bössor med, och en dag när det regnade och var kulet så lät dom huggningen vara och i stället gjorde en väldig tur i skogarna, som på den tiden var rena ödemarken. Fram på eftermiddagen kom de till en gammal övergiven fåbodstuga, där de gick in för att vila och torka kläderna, men någon ved fanns inte att hitta i stugan, men då fann Junis Erkä på råd. Han tog sig upp på vinden, och med yxan så klubbade han ner mellantaket, och av detta så gjorde han en brasa så att det blev som en bastu där inne. Något jaktligt utbyte blev det inte av denna tur, men vi fick i alla fall se både berg och sjöar som jag varken förr eller senare set, sa far.

1926 gjorde far sin militärtjänst i Uppsala, och 1927, då bodde han i Plistret i lag med många andra huggare och körare, men insjuknade då i en svårartad influensa, och Anders Zetterqvist fick ta honom i en släde och körde honom hem. Under dom svåra depresionsåren i början av 1930-talet arbetade han bl a vägbygge mellan Rättvik och Falun, han var också med och byggde idrottsplatsen i Björbo, samt

diverse arbeten av mera tillfällig art. Under krigsåren arbetade han åt Skånska Cementgjuteriet, på Gryssvägen, och under en kortare tid var han också anställd av Bäck-Daniel vid Älgberget. Men i huvudsak var det skogen som far arbetade med, och där trivdes han verkligen, och han kunde berätta otaliga historier om dom gamla skogsarbetarna, om Hjort Anders, Nises Ola, Björ gubben och Skogsbergs Pär. Nog var arbetet många gånger omänskligt hårt, sa far, men när vi satt runt middags-elden och åt vår enkla matsäck, och historierna flödade, då glömde vi för en stund bort all armod, och vi trivdes med vår enkla lott.

J-E Jonsson

HEMSLÖJD OCH JAKT - BOT FÖR ARBETSLÖSHETEN PÅ 20-30-TALET

Smått om arbete har det varit lite då och då. Inte bara en företeelse i nutid. I mitten på 20-talet var det svårt med arbetsmöjligheterna och det satt i många år framöver. Men när nöden är som störst måste man göra sej nå'n råd. Folk började väva, brodera och hemslöjda på olika sätt i alla gårdar här i Floda, mest vävning var det nog. Att det fanns avsättning för så mycket slöjdalster är svårt att fatta, då arbetslösheten var så stor, men tydligen fanns det folk som hade lite bättre ställt, så de hade råd med sådana saker som man måste väl räkna som lyx. Det hörde då ej till livets nödtröft precis.

Vem som började eller var beställningarna kan ifrån hit till Floda har jag ingen vetskap om. Skulle tro att hemslöjden hade del i den spirande verksamheten likaså affärerna här i Floda, konsum och bröderna Larsson och affärer i Gagnef och Insjön som t ex Wik-Olles i Gagnef, Bröderna Bergman och Maria Bergman i Insjön. Senare växte en massa firmor upp både här i Floda och socknarna omkring. - Det var väl knappast någon som fick nå'n kontant betalning för sitt arbete, utan det var byteshandel, mest textilvaror såsom kläder och andra tygvaror.

Det vävdes i nästan varje gård, i somliga hem fanns flera vävstolar på gång samtidigt. Mest vävdes nog floväv alltså med rosengång och "plock", både draperier, löpare, kuddar och vepor. Senare blev det lite andra vävar som ej var så flodabetonade såsom röllakan och enbart rosengång med andra färger och tunnare varp. Hemslöjdens beställningar var mest med linvarp och geunina färfärger och mönster. Hemma i mitt föräldrahem var det min äldre syster Kari som först började väva och hon och några andra flickor i byn cykla till Insjön till Maria Bergman och bytte till sej lite kläder av olika slag. Sen skaffades en stickmaskin i vårt hem och Kari började sticka både på förtjänst och för husbehov. Då blev det min tur att väva och det hade jag ingenting emot, jag ville nog hellre det än försöka med stickningen, maskiner har inte varit med starka sida.

13 år tror jag visst att jag var när jag på allvar börja med vävningen, först vävde jag obeställt, köpte garn och vävde både kuddar, vepor och draperier. Jag gick i fortsättningskolan på eftermiddagarna så jag vävde till kl. 3 och sen var det att byta kläder och snygga till sej för att hinna till skolan till kl. 3.40. - Alldeles likasom för mina skolkamrater Anna-Britta, och Thoring Kari. Anna-Britta brukade gå in till Thorings och vänta på Kari. "Nog kan du väva 5 min. till", sa Karis mamma, så det var noga med minuterna, inget fusk tilläts. Anna-Britta vävde nog mest åt hemslöjden och det räknades nog lite förnämligare, åtminstone i mina ögon. Det förpliktade nog också att vara extra noga. Hemslöjden hade beställningar från NK i Stockholm ibland.

Anna-Britta berättar att när hon kom hem från konfirmationsundervisningen och började berätta något om vad hon upplevt under förmiddagen för sin mor fick hon tillsägelse att första byta och sätta sig i vävstolen så fick hon berätta sen under arbetet. Någon kväll ville hon gå ut på byn och träffa kamrater och få lite frisk luft efter allt innesittande. Då fick hon ett tips från mor att hon instället kunde bära in ved på dagen och samtidigt hämta frisk luft och väva lite längre på kvällen.

När jag hade vävt en hel del följde far mej en gång till Leksand till en affär i Häradsbygden för att bli av med mina alster. Vi bytte till oss lakansväv, faltar och täcken och lite av varje. Det kändes roligt att kunna hindra med lite nyttiga saker till hemmet. Ännu bättre kunde det väl har känts om jag hade fått något för min helt privata del också. Men det var det aldrig tal om den gången. Men när faster Anna kom in till oss dagen därpå och såg allt vi köpt, skröt hon över hur duktig jag varit, då var jag helt nöjd. En annan gång var vi till Falun med vävnader och bytte till oss lite kläder, bl a skulle vi ha en pullover till min bror Einar, det var väl ett lite konstigt namn på en tröja så far hade glömt det och kom och fråga mej, men när far sen skulle tala om för biträdet så vart det en "pulluver" av tröjan. Ja, det är inte så lätt med alla myndigheter. Jag minns att de räknade 11 kr metern för väven, då hade jag hållit allt material själv.

På konsum fick jag väva för hälften i en damcykel. Då fick jag ett mönster att väva efter, det var ett senvävt mönster med massor av plock. Cykeln kostade 150 kr, jag vävde alltså för 75 kr det hade jag arbetat med en ganska lång tid.

En gång när jag inte vävt på ett tag tyckte mamma att far skulle följa mej till Wik-Olle i Gagnef och höra efter om jag kunde få nå'n vävning.

Mamma hade räknat ut att vi behövde tyg och foder att laga ett täcke med. Jo, jag fick visst en beställning, fick varp och garn och ett mönster att väva efter. Det var att åka hem och sätta igång en väv och börja väva. Om en tid var beställningen klar och vi åkte till Gagnef och fick de omnämnda tygen och så blev det 1 kg bitsocker. Någon mer beställning blev det ej men jag hade i alla fall en väv på gång och en del restgarn att börja en ny vepa eller kudde med. Aktuellt blev det ju också att laga det omtalade täcket.

Det var inte bara kvinnfolken i gårdarna som vävde, en del karlar vävde också, hur skulle de annars få några kläder på sej. I de flesta gårdar hade de jordbruk och några kor så lite mat fick man nog om någon hade tid att laga mat. Jag minns att Skalk Fredrik Persson kom in hemma en dag just som vi satt oss vid middagsbordet och han var så förskräckt för att vi fick mat, det var högst ovanligt för alla vävde och spolade garn så ingen hade tid med matlagning. Karlarna fick skåpata om de blev alltför hungriga.

I vår by dit jag nu felaktigt räknar Svedjebyn, Bäckbyn och Lissfors fanns det vävstolar på gång i nästan varje gård, i någon gård två stycken stolar, så riktigt arbetslösa var vi ej. Hos Nordéns t ex hade både Elsa och Jenny vävar på gång.

De hade fått ta ett rum, oppe på sågverkskontorsbyggnaden på Lissfors, i besittning så där hade de en bra vävkammare, dit vi ungdomar gärna smet opp när vi var ute på kvällspromenad och såg att det lyste där. Elsa emigrerade sen till Amerika och då kunde man få se Hilmer i Elsas väv när han hade smått om arbete. Ingridspers Gustaf lärde sej också väva och bytte till sej en kostym. Om karlarna inte ville väva kunde de ju få spola, och det var en del som hjälpte till på det viset. Jag minns att Kung Kari berättade om att "Jen", sonen, lite ovilligt brukade spola åt henne och kanske även åt systemen men att han, sen skulle försöka sej på skogsarbetaryrket och bli en riktigt karl med ett riktigt arbete. Han fann emellertid ganska snart att det inte heller var så skojigt så han slutade. När han sen började vara hemma var han mera villig att spola så han frågade idéligen:

"Mamma ska jag spola åt dej?" Han åkte sen också till Amerika och gjorde sej en framtid i det stora landet i väster. Det kanske blev lite annat än att spola åt mamma.

Moster Maria sysslade också med vävning. En gång fick hon en beställning på en längd som var 11 meter lång med mycket "plock". Vilket arbete. Var den beställningen kom ifrån och hur hon fick betalt hörde jag inget om. Det vävdes många olika mönster både vad beträffar rosengång och krabbasnår som "pocket" egentligen heter. De olika mönstren gavs namn, exempelvis: paskranda, köttknivranda, fällranda, tinglasranda, husmoderranda, och hjärtrosranda och många andra. En fick beta gråtranda för att mönstret blev stulet från grannmora och hon hade tänkt sej få vara ensam om just det mönstret. Hon blev så ledsen så hon grät. Så det var lite små tragedier också invävt i det annars för det mesta fredliga arbetet.

I Karl-Erik Forslunds bok "Med Dalälven från källorna till havet" står det en del om den här vävruschen i Floda och kringliggande socknar. Att det blev en del vävt som inte blev så välvävt och färgmässigt smakfullt. Det kan nog hända. Alltnog, ett sammanträde sammankallades för att utröna vad som kunde göras för att bota det tilltagande "förfallet". Spel Anders var med på detta möte, har det berättats, och han tyckte att det var bättre att alla dessa ungdomar som satt hemma och vävde fick göra det istället för att bara slå dank. Det kan vi nog hålla med Spel Anders om, och nog blev det väl säkert många gånger mer välvävda alster utskickade än dåligt vävda.

En del slöjdare som bodde intill pensionatet kunde få sälja sina saker direkt till turisterna och få kontant betalt. I slutet på 20-talet var det en hemslöjdsutställning anordnad för hela länet i västra skolan i Falun. Det var många deltagare med från vår socken, men det var många vävare som fick tillbaka en del alster som t ex draperier och löpare som det var frans på. Det passade inte enligt förstasigepåare i hemslöjds-kretsar i Falun. Då var det en väverksa här i byn som undrade: Öm int'ä fanns nö vass jevär i hela Falu sta', så nå'n kunde klippa bort den misshagliga fransen. Några pojkar i Syrholm startade en firma för träslöjd och snickrade och målade en hel del saker. De hade agenter ute som sålde åt dem och det gick nog rätt bra i många år.

En annan födkrok var att en del karlar gick och jag ekorre och räv. Det hade blivit modernt med gråverk och jag minns att far köpte upp ekorrskinn och betalade 3.50 kr styck. Tillgången på ekorre var lite olika olika år men det blev i alla fall en kontant slant och kunde vara ett gott tillskott i kassan.

Det hände att far tog hem hästkorv direkt från fabriken i Gustafs, han hade nog lite kontakt med dem tack vare att han slaktade ibland, köpte slaktkor och hästar. Hästarna levererades till korvfabriken. Ibland blev då morbror Gustav och ibland min bror Einar gårdfarihandlare och sålde korv och kunde tjäna en slant. Hästkorven kostade inte mycket på den tiden. Nu går ett par mumsbitar på över tian.

Kanske det här skrivna kunde vara ett tips till nutidens aretslösa ungdom medan de väntar på bättre tider. Det är faktiskt smått om slöjdare till hemslöjdsföreningarna på orten. Hitta gärna själva på användbara saker, inte bara prylar att torka damm på.

Historik över folkskoleväsendet i Floda i gångna tider

av Erik Johan Thunstedt

Några ord om folkskolundervisningen i Floda under gångna tider, anförda vid skolhusinvigningen i Björbo 29 sept. 1912.

Genom gjorda anteckningar och sockenstämmoprotokoll m m har jag sökt taga reda på, huru det varit med folkskolundervisningen här i Floda under gångna tider.

Den enväldige konungen Karl XI var i alla avseenden mycket mån om egentliga folkets bästa.

Därför ålade han prästerskapet att tillse, det varje person lärde sig läsa och inhämta kristendomens huvudstycken.

De flesta fingo nog lära det vid mors spinnrock, såsom det brukar sägas. Att resultatet därav blev högst otillfredställande är klart.

Mången mor hade nog smått om tid till barnens undervisning, och de allra flesta kunde ej själva det vari de skulle undervisa barnen i. Så uppstod frågan om någon särskild ville åtaga sig barnens undervisning. Då var det vanligt att någon, som hade något lyte och sålunda icke kunde förtjäna sitt uppehälle genom grovt arbete, åtog sig barnundervisning. Den äldsta jag funnit i antecknad som lärarinna i denna socken är Spik Kerstin Ersdoter i Måssel född 1722. Vilken tid eller huru länge hon undervisade är icke nämnt. Villing Anders Andersson i Forssen född 1749 var skolmästare i 37 år. Efter honom undervisade här i Björbo Erik Lindberg, sedan Erik Nilsson (d.s.k. rättaren), Bäck Per Persson (krympling) samt Urväders Britta Olsdotter i Ovanmäjda. I nedre delen av socknen omtalas Västgöt Per Persson i Måssel f. 1768, Israels Per Jönsson Forsgärde f. 1770 och Anders Olsson i Måssel, vilka voro kända som skolmästare i början av 1800-talet. Sedan nämnas Jugas Erik Persson i Holsåker, Kult Olov Ersson i Kyrkbyn, Anders Ersson i Syrholn och Lars Jansson i Hagen, vilka 2 sistnämnda även sträckte sin verksamhet till Björbo på 1840-talet.

Den 17 oktober 1841 nämnes för första gången i sockenstämmoprotokoll, att det skulle vara 3 byskolor i socknen, en i Björbo, en i sockenstugan och en i Sälje eller Hagen.

Den första skolordning för de ambulatoriska byskolorna i Floda antogs efter förslag av kyrkoherde Mörtstedt på sockenstämma den 6 mars 1842. Enligt denna ordning skulle lärare tillsättas av församlingens pastor. I ersättning för sitt arbete i skolan skulle lärarne åtnjuta 2 skillingar banko i veckan för vart barn samt husmanskost av barnens föräldrar i tur och ordning så länge undervisningen fortfar. Fattiga föräldrar befrias från nyssnämnda avgift och kosthållning. I dess ställe skulle varje lärare av skolkassan erhålla 2 skillingar banko i veckan för vart och ett fattigmans barn samt 3 tunnor säd av den så kallade skolsäden, som bekoms genom K.B. Om sådan skolsäd förmäles första gången i protokoll den 4 maj 1837. Skollokaler söktes här och där i gårdarna, där man lyckligtvis hade mer än ett rum, som kunde uppvärmas. Men dessa lokaler voro allt annat än lämpliga som skollokaler.

Undervisningen var huvudsakligen anlagd på innanläsning samt utanläsning av katekesen. Att denna undervisning var av primitivaste slag känner nog den, som var vittne till huru gammalt folk läste för något mer än ett halvt sekel tillbaka.

Beträffande innanläsning måste de flesta halvt stava sig fram. Angående utanläsningen så gick denna i fullt galopp, men för den åhörande föreföll den utan all mening. Underligt var det ej heller att sådan brist förefanns, när många ej gått en dag i skola och andra gått i skola t.ex. 14 dagar eller 6 veckor osv. Kunde någon dessutom lära sig räkna och skriva var det ju storstytvt.

Den 29 oktober 1843 nämnes för första gången i sockenstämmoprotokoll vilka voro antagna till byskolmästare i socknen. De voro Anders Ersson i Syrholn, Kult Olov Ersson i Kyrkbyn och Lars Jansson i Hagen.

Men 1 juni 1842 utfärdade Kungl. Mjst den första folkskolstadgan. Denna ålade varje församling att inrätta minst en folkskola med anställt examinerad lärare. För denna åtgärd blevo många om och men framställda i denna socken. Stadgan lämnade varje skoldistrikt en frist av 5 år för inrättande av sådan skola. Här blev dock folkskola icke inrättad förrän med början av 1849. Till förste folkskollärare i Floda valldes den 27 augusti 1848 Johan Olov Tillman, som skulle ambulera mellan Syrholn, Björbo och Finnmarken. Det sades då att Tillman valdes blott för 5 år, men därom upplyser ej något protokoll. Men märkligt nog blev han icke här mer än 5 år. Ty under 1853 kom Tillman överensmed studenten Andes Vestling i Hällefors att de skulle byta

platser. Därför begärde Tillman tjänstledighet här och rekommenderade Vestling som vikarius. Detta beviljades. Tillman vann fast anställning i Hällefors, vadan han avsåg sig befattningen här i Floda under 1854.

Platsen blev då annonserad ledig. Bland 4 sökande voro även Vestling och Anders Ersson. Dåvarande ordörande i skolstyrelsen ville hjälpa Vestling och inför skolstyrelse förklarade, att Anders Ersson icke var kompetent till förslag på den sökta platsen. Däröver klgade Anders Ersson hos domkapitlet, som uppförde honom på förslaget, varefter han så gott som enhälligt valdes och tillträdde platsen 1855. Men 1866 sökte och erhöll Andes Ersson plats i Hedemora, där han hade egendom och sin familj. Till befattningen här i Floda valdes då Erik Nylin. Denne blev dock ej länge här, utan sökte och erhöll plats på Österby i Uppland. Då sökte Anders Ersson hit tillbaka och fick platsen.

1876 beslöt församlingen att tillsätta ännu en folkskollärare, så att Syrholns folkskola blev fast med A. Ersson som lärare. Den nytillsatte läraren skulle ambulera mellan Björbo och Lövsjön. Till denna befattning valdes Per Eriksson. Men 1879 valdes Eriksson till lärare m m i Äppelbo. Då fattade församlingen här beslut om att tillsätta ännu en folkskollärare och sålunda göra både Björbo och Lövsjö folkskolor fasta. Till platsen här i Björbo anmälde sig 2 sökande, nämligen Johan Frid i Gagnäv och Lars Elfving, som sökte på uppmaning av flera, däribland dåvarande så väl som nuvarande (och här närvarande) skolrådsledamoten Eljas Per Persson. Skolrådet förklarade sig nöjt med det ofullständiga förslaget och uppförde Elfving i första och Frid i andra rummet.

Men så skulle kyrkostämman höras och säg sin mening. Där om har berättats att en person, som inte ville ha Elfving på platsen, skaffade sig fullmakt från en person, som då icke bodde inom Floda men hade rösträtt här och därmed lyckades få beslut om att platsen skulle ytterligare annonseras.

Så snart E. fick se en ny annons, skrev han och återkallade sin ansökan. Strax sökte han på ivrig uppmaning en annan plats i Ramsberg, som han fick och tillträdde vid årsskiftet. Till platsen här sökte ännu en, näml. den, som ännu innehar densamma, herr Frans Olov Carlman.

Till Lövsjön sökte och antogs Erik Dahlen. I Lövsjön har samma lärare icke stannat länge, utan ombyte har ofta ägt rum. I Syrholm åter avträdde Anders Ersson 1885 och Erik Johan Thunstedt, som ännu innehar platsen, tillträdde.

Men icke blott ex. folkskollärare hava tjänstgjort här, utan även ersättningslärare, d.v.s. sådana, som höllo skola på platsen de terminer, då den ex. läraren icke höll där. Den förste läraren av det slaget var Andes Ersson, och då han 1851 begav sig in på seminariet i Västerås, antogs hans broder Per Ersson, för vilken jag fick börja mitt skolliv. Denne alternerade även sedan med sin broder omkring 10 år.

Efter honom finna vi Erik Eriksson i Kyrkbyn, Spik Erik Larsson i Holsåker och Kung Olov Olsson tjänstgöra på samma sätt.

Sedermera tillkom en tredje benämning på lärare- småskollärare, som vanligen under 2 år skulle bereda barnen för inträde i folkskolan. Av dessa var, så vida jag ej tar fel, Karin Andersson (= Fru Carlsson) den första här i Björbo. Sedan en Norman, Klara Isaksson, Rut Nilsson samt de nuvarande. Sist har här inrättats mellanskola med Nils Norman som lärare.

Beträffande skolhus inom Floda så uppbyggdes det första på Kamholn och började inredas 1848. Men den 19 februari 1849 härjades detta av en våldeld, som förvandlade det till aska. Därav blev ett förfärligt bråk om mordbrand, varför utpekades än den ene, än den andre. Svarvar Marja Ersdotter blev därför häktad och insatt på än den andre. Svarvar Marja Ersdotter blev därför häktad och insatt på Cellfängelset i Falun. Hon hade en gång fällt ett obetänksamt yttrande i det hon utbrustit: "Det här skolhuset blir så dyrt, att det vore lagom bränna upp det." Andra åter utpekade kaptan Friberget och skollärare Tillman som mordbrännare. Det mest orimliga var ändå tillvitelsen om den sistnämnde, ty ingen var mer angelägen om, att nämnda hus skulle bli i ordning än just Tillman, som dessförinnan fick bo mycket obekvämt. Branden var med all säkerhet våldeld men ingen mordbrand. Emellertid uppbyggdes samma år ett nytt skolhus. Detta innehöll skolsal och ett avklädningsrum för barnen samt 2 boningsrum och kök för läraren. Här i Björbo byggdes skolhus 1850, innehållande en lärosal, ett avklädningsrum samt ett boningsrum utan kök för läraren, och all trafik mellan boningsrum och ute måste gå genom

lärosalen. Det berättas att patron Johansson på Nyhammar vid åsynen av detta skolhus skulle ha yttrat: "Detta är en stor bur åt så liten fågel." Om detta var ironi eller verkligt menat, förmäler ej sagan. Den stora buren befanns inom 10 år vara för liten, även vad lärosalen beträffar. I följd därav uppfördes 1864 nytt skolhus, som 1865 inreddes så att det med höstterminen kunde tagas i bruk. Detta hus innehöll lärosal och avklädningsrum samt 2 boningsrum och kök för läraren. Sedermera inreddes 2 vindsrum till bostad åt småskolläraren och avklädningsrummet blev lärosal för småskolan. Ännu längre fram i tiden inreddes vid västra vindsgaveln ett slöjdrum. Detta skolhus användes till och med i år 1912, således i jämt 47 år eller 94 terminer.

Tämligen länge har man insett att det nu i sommar rivna huset icke motsvarade sitt ändamål. Därför har skolrådet rådfört sig med byggmästare och skolmän för erhållande av en god ritning till ett ändamålsenligt skolhus. Byggmästare Henriks i Vansbro upprättade för några år sedan ritning på ett hus i 3 våningar, som skulle innehålla jordvåning samt läro- och slöjdsalar ävensom boningsrum för tvenne lärare. Dessutom har varit fråga om att utvidga och modernisera det gamla huset.

Men såväl det ena som det andra av dessa förslag övergåvos. För ungefär ett år sedan uppgjorde Henriks en ny ritning, som huvudsakligen följts vid byggande av det hus, varuti vi nu äro samlade. Att detta skall vara lämpligt för sitt ändamål, torde vi alla enas om.

Men det är en annarsida av saken, som tilldrager sig mångens uppmärksamhet och dett är den ekonomiska. Man tycker liksom Svarvar Maja att kostnaden är för stor. Men så må vi även besinna att det dyrbaraste som finnes inom Björbo område skall samlas i detta hus, nämligen det uppväxande släktet. Olämpliga skollokaler äro mycket vådliga för barnens hälsa. Många hava genom sådana ådragit sig livslånga lidanden och en för tidig död. Därför böra skolsalar vara ljusa och luftiga men dragfria. Dessutom må vi komma ihåg att kostnaden för varje lärjeunge i folkskolan icke blir 1/10 emot i elementarläroverk. Och fortfarande strävas efter att kostnaderna därför fördelas så jämt som möjligt över hela riket. Sålunda har redan riksdagens andra kammare godkänt förslaget om, att staten betalar 9/10 så att kommunerna behöva endast betala 1/10 till skollärares avlöning. Men första kammaren sade nej till denna reform. Den kommer dock att gå igenom troligen vid nästa riksdag.

För övrigt önska vi alla våra barns bästa och sträva därför. Varför skulle vi då intet göra det, när det gäller att bereda dem kunskap. Ty kunskap är makt. Folkskolans utveckling bör därför ligga oss alla varmt om hjärtat. Må Gud därtill giva sin välsignelse!

KAMHOLN en epok går i graven

Med sorg i hjärtat ser jag hur grävskopan skövlar min gamla skola. Jag ser på högen med bråte och tänker på vad den betytt för generationer av Flodabor.

Det första skolhuset på Kamholn byggdes redan 1848. Det blev inte gammalt.

Redan året därpå förvandlades skolan till aska genom en förödande brand.

Många misstänkte mordbrand eftersom skolan och skolgången inte var särskilt populära och flera misstänkliga gjordes för branden. Ingenting blev bevisat och förmodligen rörde det sig om en vådeld.

Ett nytt skolhus byggdes redan samma år. Det innehöll skolsal och avklädningsrum för barnen samt 2 boningsrum och kök för läraren. Ladugård och dass låg ner mot Lundbeks klosspass.

Läraren hette Johan Olov Tillman, Anders Ersson, Erik Nylin och Erik Johan Thunstedt tjänstgjorde i tur och ordning i denna gamla skola.

År 1901 började man så bygga den skola som nu håller på att rivas. Den uppfördes på den gamla skolans plats och källaren på den gamla skolan fick vara kvar. Den utgör ett vackert bevis på vilka utomordentliga stenarbetare som funnits här i Floda.

I den nya skola finns då 2 lärosalar på nedre botten, 1 pojkslöjd och skolkök på övre. För lärarna fanns på nedre botten en lägenhet på 3 rum och kök och på övre en på 1 rum och kök. E.J.

Thunstedt började sin långa lärartjänst där.

Per Mattsson tog hand om "mellanskolan", Thunstedt fortsatte med "storskolan". När P. Mattson dog kom en ny lärare H. Svensson. Hon började sällskapa med en ung man och hon uppmuntrade honom att börja studera till lärare. Så småningom gifte de sig och arbetade som lärare till pensionsåldern. Skolan byggdes om och lärarbostäder byggdes i närheten. Nu hade

tjänstgöringen ändrats så att en lärare skulle ha en klass i stället för Tunstedt och Mattsson 2 klasser per man det blev en hel rad, bl.a. E. Storm, O. Frans, E. Hammar, Dahlin, S. Sjöberg, E. Björsson, E. Eriksson, B. Elgers, Astrid Andersson Elgers. Dessa lärare tjänstgjorde en del som organister och slöjdlärare.

Då skolan ändrades denna gång blev pojkslöjden lektionssal, lika skolköket.

Lärbostaden på övre botten blev bostad för "lokalvårdaren". "Vinden" framför bostaden blev flickslöjd. Bostaden på nedre blev syslöjd och hushållskurser.

I 130 år har den stått där med sina täta och raka fogar mellan de fint huggna stenarna.

När jag gick i skolan förvarades veden för uppvärmningen av skolsalarna i källaren, och vi elever fick bära upp den och sköta eldningen.

I början av fyrtiotalet när jag gick på Kamholn, läste klass 3 och 4 i den stora salen strax till vänster när man kom in från gården. Där fanns även det blygsamma skolbiblioteket i två glasfönsterförsedda skåp. En stor kamin i hörnet innanför dörren stod för uppvärmningen.

Kläderna hängdes i avklädningsrummet innan man kom in i skolsalen. Där fanns även en dricksfontän som ordningsman skulle bära in vatten till. Vattnet hämtades ur brunnen nere vid grinden. Nedanför backen fanns också avträdet med avd. för pojkar och flickor, och ett avskilt för lärarna. Väggen gick inte ända upp till taket och det var ett omtyckt nöje för pojkarna och klänga upp på väggen och kika över till flickorna till stor förtret för dessa. Längre tillbaks i tiden lär det även ha hänt att någon företagsen yngling sänt en stråle över väggen och vätt ner lärarinnan.

Ordningsman i klassen skulle även sköta eldningen, men veden hjälptes alla åt att bra upp. Maten bestod av smörgås och mjölk och avåts i omklädningsrummet.

I den andra stora salen nere i skolan var det gymnastiksal. Här hölls även lekaftnar och kyrkans julfest.

Vid denna tid bodde ingen lärare kvar på skolan utan dennes bostad hade gjorts om till mateialrum och skolsal för femte klass.

På övre våningen fanns till vänster två salar. I den första gick sjätte klass. Där var också syslöjden för flickorna. I den andra höll skolköket till. Där lärde sig flickorna matlagnign och andra hushållsgöromål efter avslutad skolgång.

Till höger bodde städerskan Anna Jakobsson med maken. Innan man kom in till henne passerade man en vind där pojkarna höll till med träslöjd.

På planen utanför skolan lekte vi "Svarte man" på rasterna. Flickorna bollade mot väggen och på andra sidan skolan gick en präktig stentrappa ned från veranden.

Här sluttade marken sakta ner mot vägen och grinden och där promenerade lärarna under rasterna på vägen över myren upp mot lärbostäderna.

Under senare tid har skolan i Kamholn flera gånger ändrat utseende och användning.

Gymnastiksalen blev matbispisning och en ny gymnastikal iordningställdes i den bredvidliggande skolsalen. Duschrum och toaletter byggdes till och en slöjdsal för träslöjd likaså. Detta skedde på 1950-talet. Husmodersskolan flyttade ner till lokalerna mot gamla vägen och bostaden för städerskan rustades upp. Skolsalarna flyttade till den nya skolan som byggdes i myrkanten mot nya vägen.

Nu är städerska Anna Jacobsson borta sedan många år, och i dag står grävskopan bland de sista ruinerna av Kamholns skla. Den skall så småningom äta sig ner genom hela backen och då återstår endast minnena av Kamholn och skolan där.

K.K

Buo Ekfänsberget

Ekfänsklacken är Flodas högsta berg, 456 m. ö.h. Fäboden låg högre upp i klacken än den gör nu, lämningar och grunder syns efter gamla gårdar i Groplindan, gammelbuo, rönningar, som klack-rönningen m.fl. vet man ej om varit innega eller bebodd.

I sopptider drog korna sig ned mot sjöarna och blev kvar därnere, det blev drygt för fäbodkullorna att ständigt gå ner och leta reda på sina kor.

Därför följde s.a.s. folket efter korna. Åkrar grävdes, nya och bättre hus byggdes. Vår lada i buo visar ett årtal från 1774. (O.A.S.+1774+). (Kors framför årtal betyder: "skydd för trolldom m.m."). Ett ännu äldre årtal fanns i Petters lada nere mot skogen där vid Gammelgården (Bäck Pers lada?) det var ifrån 1600-talet, nån gång kanske den ladan flyttats just ifrån klacken? Åkerlapparna gav inte så mycket, utan svedjeland måste brännas och besås med råg.

Svedjelanden blev sedan goda betesmarker för kor och småfä. Gamla sägner lever kvar, och händelser där Råndan hade sitt finger med. En sägen är, "att en gubbe som hette Groplindgubben var så mäktig, att hans häst hade silverskor, och när han red till kyrkan på söndagsmorgonen, skulle dom nere vid kyrkan icke få ringa förstgången förrän dom sett det blänka från hästens silverskor när han kom fram till kyrkbacken".

En råndhistoria i djurgestalt som Måns Erik själv berättar för mej var om Majorns kolning i klacken. Majorn (Major Pers Per) hade arbetat hårt med sina milor, allt var lugnt och bra, han gick därför in i kojans sätte sig ner på laven, började tälja på ett trågämne, blev så trött, lutade sig ned o slumrade, trött som han var. Då med ens fick han känna det nappade på granriset som han låg på. Han reste sig hastigt upp och fick se en stor bock, denne skyndade sig fort ut genom skorsten så askan rök om honom. Då förstod Majorn att nånting var på tok, han skyndade ut i nyårsnatten och fann "milans slog". Alltså: Råndan kom i djurgestalt och väckte. Denne sägen finns upptecknad i Flodaboken av skolflickan Måns Elsa. Flera historier finns, men Flodaboken har dom.

Fisket hörde också till näringarna, fäboden är omgiven av sjöar, förr så fiskrika, de togo väl vara på fisken, den både torkades och lades ned med salt. Lämningar efter kabbeka har funnits (finns än) i Ekfän, en urholkad grov stock, urtypen av farkost. Min mor rodde många gräsbördor just i en sådan eka, de hade en sloge på andra sidan Ekfän, det stod förr en gammal lada på den stora holmen därborta mot lilla Ekfän. Oftast hade gårdarna "bukullor", (många från Mockfjärd).

En Mockfjärds-kulla hade morfar, han blev tidigt änkeman, hon hette Karin Hansdotter vars init. finns inristade i taket i våran stuga. (K.H.D.).

En hade Pernilsgården, hon hette Max Kari. Denna Kari blev Måns Eriks stora kärlek, men fick inte ta henne till hustru för modern.

Omkring 1820-talet byggde fäbodlaget sin egen såg. Släpa och bära tillbehör för sågens bruk gjordes av starka bu-karlar.

Det berättas, P.Lasos måg, o en av de gamla Finnkarl. Finnolars fars farfar (morfar) och en till karl som jag ej vet namnet på, skulle frakta dit en stor tung vev, som skulle vara på nåt stor hjul eller dyl. Dom slog vad, kunde någon bära denna vev till Kvarnsjön, utan att sätta ner o vila, skulle d.s. få 2 kannor brännvin. Finnolars fars farfar var en mycket stark karl, han åtog sig bära veven, o det bar iväg ner till Kvarnsjön, ty därifrån skulle den ros. De kommo till Kvarnsjögården där arbetade folket med slätter, han kom dit med veven utan att vila eller sätta den ned, dessutom hade han den på axeln o stannade o pratade med folket där, Pernils Erka på åkern, men då lommade P. Lasos måg o den andra hem efter brännvins kannorna, ty då förstod dom vadet var förlorat. (Det var en kraftkarl).

Fäbodkullornas arbetsdag var precis inte nåt latmans-göra, tidigt måste hon upp på mornarna. Hon skulle göra ost, koka messmör, kanske kärna smör, mjölka korna som sen vid 7 eller 1/2 8 tiden, skulle släppas ut på bete och kullarna skulle ju "jätta" sen hela dagen, när turen var hennes dag. Fäbodkullans matsäck bestod av "hölbutt" (påstruken mjölk i en träkanna) bröd. En liten hölyxa och kohornet skulle vara med. Dessutom skulle hon ha "sleke" åt korna, salt o mjöl hopblandat, det skulle hon ha i en sorts kjortelsäck som vi kallar för "slekskräppa". Det gick behändigt fint att ta en nypa av det o korna satt behändigt o vant huvudet på sne o räckt fram tungan, o förde så in sletet i munnen. En del kor var alldeles tokiga i detta, så gott var det.

Kullornas locksånger o vallåter klingade i Ekfönsskogarna, en som hade en väldig röst både att "kyla" o locka var "Pap Anna", en trotjänarinna i Gossasgården. Lassesannas Petters fru, o hennes syster Kisti, Lasses Annas Jones fru sjöng också o "kylade" men ingen blåste ko-horn. Vårat ko-horn har mammas farmor ägt "Jugaslasses vacker", var hennes smeknamn, ty hon lär ha varit en skönhet.

Hon var ifrån Hagen, föddes 1791. Alltså måste kohornet använts allmänt vid den tiden.

Fäbodkullorna hade många fiender, synliga likaväl som osynliga. Vargar och björnar var icke sällsynta, ständigt måste dom vaka över sin lilla hjord.

Mången björn har blivit skrämmd av "ko-hornstut" o vargen kanske också.

På kvällen eller natten kunde björn o varg vara utanför fjäsknutarna, Gossas farmor Plåt Kisti berättade för mej om händelser som timat i hennes ungdom när hon var i Sälje till fäbod-kulla. Både varg o björn kunde vara på fjälsdörrn o riva, korna råmade o grävde ströet ur båsen, skramlade med bindslena, fåren bråkta o allt var kusligt, då måste bukullorna tända stora bloss och gå ut ävem mitt i natten och försöka skrämma iväg dom. Eldblossen skydde både björn o varg.

Mamma berättade att när hennes morbror buffrade hem ifrån buo en gång rev vargen ihjäl två kor för dom, de grävdes ner vid vargbacken, och spaden, en järnskodd skovel stod kvar där i årtionden efter händelsen.

Ekfänslacken hade ett björnide som sällan var tomt. Kult Nis var den som dödade den sista björnen med bara yxan.

Det berättas att 3 st. Nåskarlar skulle till Ekfänklacken på björnjakt, de kom överens att en skulle krypa in i det för att se om det fanns nån björn därinne, han skulle sprattla med bena ifall det fanns en, då skulle dom andra skyndsamt dra fram honom. Ganska snart började han sprattla o de drog fram honom ur idet men då var han huvudlös, då säger en av Nåskarlarna: "Kam Du tä si om han hadd no, då han kröp in?"

Midsommartiden blev högtid här oppe i "buo", då kommo ungdomar ifrån bygden, ofta med spelemän i "teten" hit opp. Då kujades det och de blevo hälsade av "bukullo" med ropen: "Gudspira på er!" Betydde: "Gud välsigne Er, eller Guds ljus över Er". Bukullo bjöd på förplägnad, filbunk, då behövdes minsann inga glas, utan mjlkbunken fick s.a.s. vandra från den ena till den andra, och även det gick bra. Messmössvälling skulle kokas, det har berättats att till midsommarvällingen kunde dom få en liten strut vetemjöl, ex extra läckerhet på den tiden. Annars var det endast vattvälling kokt på rågmjöl o vatten. Men glädjen stod högt i tak, midsommarnatten lång, dansades o sjöngs. Visor som kullorna själva diktat, fordringarna voro små, men glädjen var inte mindra för det.

Ekfänsvisan var den tiden populäraste visa och den består av 14 verser (Måns Karis visa) vilket vår faster diktat. Hon var en mycket god sångbegåvning och om inte hennes sjukdom förstört henne hade hennes framtid blivit en annan. Reumatism förstörde hennes leder.

En god person som tyckte om hennes röst hjälpte henne få komma till en badort (kurort) Nynäshamn. Där fick hon fri vistelse, hon skulle väga andra badgäster, det skulle bli hennes arbete, på så sätt betalade hon för sitt uppehälle och fick goda bad. Denne person ville hjälpa henne till vidare utbildning av rösten, men ödet ville annorlunda, tidigt gick hon bort i sin ungdoms blomstring. (En fäbodkullas öde).

Ofta blev det så när kullorna gick i skogarna med sina kor, fick dom mycken tid för tänkande i denna rogivande omgivning, då föddes tankar, tog form till visor, många av våra vackra vallvisor och kärleksvisor kom så till.

Man körde kolen från Ekfänslacken till Nyhammar på häst. (2 dagsresor). Måns Katrinas hade en tacka som kom bort för dom. På vintern när dom kom till Itjärnslogen och skulle ta hem vinterhässjan, hade tackan bott under hässjan, fött lamm där och dom levde. De hade ätit av höet så långt dom räckt. Ungarna var vilda men dom fångades in och kom hem.

Några små uppteckningar från Ekfänsberget av:

Måns Elsa

Skulle tro åkrarna i Ekfänsberget grävdes i mitten eller första delen av 1700-talet.

FLODA FÖRR OCH NU

Föredrag hållet för kyrkobrödrakretsens årsstämma i Floda församlingshem 1973 av Gunnar Zetteqvist.

Floda socken, som består av de gre enheterna Björbo, kyrkbygden och finnmarken, var befolkad redan under stenåldern, därom vittna de lösfynd som gjorts. De arkeologiska utgrävningarna som gjorts vid Torsängstaa i Syrholn har gett ett rikhaltigt material från såväl stenålder som vikingatid. Den utgrävningen har väckt stor uppmärksamhet i fackkretsar - det är ju inte en enstaka grav, som det brukar vara - utan här finns anläggningar av skilda slag. Den fortsatta bearbetningen av materialet får ge besked därom. Det kanske var en handelsplats, som hade samband med den järnframställningsplats, som just nu undersöks i Dikmyra.

Riddaresyn

Riksrådet Baron Palmstjärna höll riddaresyn här 1755. Leksandskarlarna ville att socken rået skulle gå över Floda kyrka- de tyckte att det skulle bli en bra råsten. De ville även flytta gränsen vid Kläbergets fäbodrar och ploackade upp ett gränsröse. Flodaborna fällde skog över röset och omkring så de inte kunde hitta röset vid riddaresynen. Nu syns röset bra på kalhygget utanför Hökpers grind. Baron Palmstjärna var ganska fet och tung och red av ryggen på märren (stoet) och platsen heter sedan dess "Marklacken".

Svåra tider och traditioner

Bröderna Gahn besökte Floda 1765 - det var säkert besvärligt här i Floda just då.

Året före hade älven översvämmat stora delar av bygden. I Forsgårdet hade flera gårdar spolats bort och vid deras besök rådde hungersnöd och farsot som krävde 125 dödsoffer.

Floda-bygden är rik på traditioner. En av de äldsta ännu levande traditionerna är valborgsmässan, som kan härledas till heden tid. Man gjorde upp eldar, blåste i horn och klädde ut sig på ett sådant sätt att man såg anskrämligare ut än trollen (valborrar). Barnen hade pinglor och skällor kring halsen och sprang och väsnades i alla fågator. Allt detta avsåg att skrämja vilddjur, randa, troll och annat oknut från fågator och betesmarker innan korna släpptes ut på bete.

Valborgsmässa med valborrar finns ännu - men folk har tappat kontakten med den gamla traditionen och det börjar mer och mer ta formen av kommersialiserad maskerad.

Konfirmationen är en av de traditioner där dräktskicket bevarats. Vid förhöret bär flickorna den svarta dräkten och vid nattvardsgången har de första rangens högtidsdräkt med den röda kjolen.

Flodaborna självsvåldiga

Flodaborna har alltid varit självrådiga och inte velat ha någon inblandning utifrån. När storskiftet förrättades 1808-13 fick dåvarande landshövdingen påkalla vapenmakt vid sina med manligheten utlysta sammanträden.

Lika uppstudsiga var de vid nya skolstadgans genomförande och när skolhuset stod halvfärdigt 1849 ödelades det genom mordbrand.

Traditionen förmäler att allmogen här deltog i frihetssträvandena på 1500-talet, ävensom i Nävtåget, men några närmare uppgifter härom har jag inte träffat på.

I slutet av 1600- och början av 1700-talen var det här liksom annorstädes svåra tider, och åren 1696-97 var det svår missväxt och hungersnöd. 1740 hemsöktes socknen av hungersnöd och farsot med 108 döda. Nu började folk misströsta och det var kanske inte så underligt att 23 socknemän anslöt sig till upprorshären i stora daldansen vilket som bekant slutade ganska illa för dalkarlarna och våra 23 socknemän dömdes 1743 till döden, men benådades av Kung Fredrik.

Försörjning

Från Floda har inte så många behövt gå ut på herrearbeten, men några har årligen vandrat till södra delen av länet och tröskat.

1805 anlades Lövsjö bruk och drevs till 1895. Det var brukspatron på Klosters bruk A.F.Rosenborg (på sin tid Sveriges främste krutproducent) som tillsammans med Bergslaget anlade Lövsjö bruk. Bergslagets del transporterades till Snöån och Andersfors i Dala-Järna och

Klosters del gick under dyra transportkostnader till Kloster. Bergslaget övertog hela anläggningen 1862. Malmen kom från Bergslagets gruvor i Iviken, Byberget, Fjätterbäcken, Norberget alla inom Grangärde. Limsten togs från Lövberget. Årsproduktion 40.000 centner = 1.700.000 kg.

Under brukets tid fick folk arbete i skogen med huggning, kolning och körning. Här ringlade långa rader av kolkörare efter vintervägarna. Man låg borta i skogen långa tider och mathållningen blev ofta usel, träflaskan i vilken man hade långmjölken fylldes ofta på med vatten så det inte skulle bli slut så fort.

Hygienen var i det närmaste obefintlig, en man, som lagat i leksandsskogarna på kolning lång tid klagade vid hemkomsten för gumman sin att han hade fått en knöl på bakhuvudet, när gumman började undersöka hårtovan fann hon en fasttorkad strömming.

Floda av i dag är i många stycken helt olika det Floda jag nyss berättat om.

Det agrara samhället har inte längre möjlighet att ge bärgning åt befolkningen, nu har industrialiseringens vindar svept fram även här. Vi har fina gamla hantverkstraditioner, som vi byggt vidare på och i dag kan vi stolta visa upp en del rad expanderande företag. Här finns 2 Sågverk där det ena även tillverkar monteringsfärdiga hus, här finns ett flertal träindustrier varav jag kan nämna:

Dala-Floda Snickeri AB som tillverkar köksinredningar vilka marknadsförs av Konsum över hela landet, och i Elementhusen. Där arbetar ca 100 män och kvinnor. Förnämlig anläggning med fina personalutrymmen.

Harald Lundqvist KB Lundiahyllor, 20 anställda.

Björbo Snickeri AB (Björbo Kök) Färdigmålade köksinredningar, ca 110 anställda. 80.000 skåp, 11,5 miljoner omsättning per år.

Björbo Träförädling tillverkar fönster som är glasade, målade och fullt klara.

40 anställda 4 milj. omsättning, fönster till 2000 lägenheter.

Flosjöns Sågverk sågade och hyvlade trävaror, monteringsfärdiga hus, 25 anställda.

Åkerströms i Björbo AB radiostyrning för kranar, traverser, lok m.m. 35 anställda.

Dala Cementvarufabrik 10 anställda.

Det finns även ett flertal mindre snickerifabriker, plåtslageri, linneväveri, spinneri, 6 bilverkstäder, 1 billackering, mekaniska industrier, serviceanläggningar och butiker av skilda slag. Timmerterminal vid Björbo järnvägsstation, Jonases Vårdshus med Fredriksbergs herrgård som annex, församlingshem, samlingslokaler av skilda slag, folkpark, ålderdomshem.

Sevärdheter

Socknens industrier.

Svenssons Loge (känt kulturhus i Björbo).

Flodakonstnären Per Hilding Perjons utställningar av konst i hemmiljö.

Sveriges längsta hängbro i trä för biltrafik vid kyrkan.

Hängbron över Hagforsen.

Hembygdsgården i Sunnanbyn.

Iselpers lofthärbre, näst kyrkan den äldsta byggnaden från medeltiden samtida med Ornässtugan en riksklenod.

Kulturresevatet Kvarna.

Ni skall alltid känna Er välkomna - Ni är alltid välkomna till oss i Floda

- Dalarnas lustgård -

SILVERGRUVAN I FLOBERGET

Sagesmannen till nedanstående historia är nu död sedan ett par årtionden tillbaka. Han visste att berätta om märkliga silverfyndigheter vid Floberget ungefär där Leksands, Gagnefs och Floda rågångar stöter ihop.

Sedan mycket långt tillbaka i tiden hade man sett hur godseldar brunnit vid stupen på nordsidan av berget. Det troddes allmänt att troll och råndor brutit och smält silvermalm i mansåldrar. En

gång hände det även sagesmannen något märkvärdigt på den platsen. Det var en natt, då han var ute och letade efter en ko, som inte kommit hem till kvällen. Han gick över stora myrar och svedjeland, där självgräset växte manshögt, och till sist blev han så trött att han slog sig ner på en stubbe för att vila en stund. Det var vid kanten av den stora Rundbergsmynen.

På andra sidan av denna låg liksom en tät dimma, men så började den röra på sig på ett så märkvärdigt sätt, trots att det var vindstilla. Den delades upp liksom i hövolmar, och fastän avståndet var stort kunde mannen på stubben tydligt se att ur varje volme stack det upp ett huvud. Det var vidunderliga ansikten allesamma. De närmade sig platsen, där gubben satt, och ljudlöst skred det långa tåget över myren till en bergbrant, där det stannade. Det var tomtar. Gubben såg så tydligt som om det varit ljusan dag, hur de grävde undan mossa och bände upp stora stockar, som täckte en djup öppning i berget. Runt om denna hängde silverkannor och bågare på trädgrenar, och på mossan låg det stora silverfat. Gubben gick så nära han någonsin vågade, och försiktigt bröt han av kvistar för att markera platsen. Småningom tog han sig därifrån, och snart kom han på en liten gångstig. Han kände väl till den, men hur det nu var, så kom gubben fram till samma plats, där han för en stund sedan satt sig för att vila. Han slog sig ner igen, men så reste han sig med ett ryck. Han hade väckts ur sina funderingar av ett välkänt bölande från myren. Det var kossan, han letade efter, som nu gav sig tillkänna. Snart var båda två på väg hem till fäbodvallen -----.

På morgonen berättade gubben för fäbodfolket vad han hade sett, och då omtalade en gammal gumma, att det inte var första gången folk sett silverskatter i Floberget. Hon berättade nu, att han hört en gammal "tyttill" (sägen), att på den tiden, då det var danska fogdar här i Dalarna, hade fäbodfolket bränt i berget, och hittat stora mängder silver. För att inte danskarna skulle komma över den dyrbara metallen fyllde de igen gruvhålet med sten och lade stockar och mossa över det hela.

Hur det förhåller sig med denna sak, må vara osagt. Emellertid tog vår sagesman några karlar med sig och gick till den plats, där de besynnerliga varelserna försvunnit i gruvhålet. När de kom dit, syntes inget gruvhål, och inga kvistar var brutna. Det enda fynd de gjorde var gubbens fickplunta med en liten skvätt i botten. Den låg nedanför stubben, som gubben suttit på. Senare tiders lycksökare har också sökt den gömda gruvan, och en s.k. elektrisk malmletningsapparat gav utslag. Det finns verkligen silver där, men det slumrar så djupt ner i bergakungens salar, att brytningen inte lönar sig.

Ete.

RASKGUBBEN

Ingen i hela socknen var så stark som Lars från Finnskoga i Värmland. Lång och ståtlig va han. Han mätte sina modiga två meter i strumplästen. Därtill hade han ett långt vitt skägg och hår likt en gammaltestamentlig profet. Stark var han som en björn, sades det, och hans knytnävar hade mången gång satt skräck i västerdalingarna, när de var på genomfart till Rommehed för att där fullgöra sin värnplikt. Det hörde till gammal sedvänja, att soldaterna skulle brottas, då de samlades på kyrkvallen. Ibland gick det så hett till, att de kämpande blev oförmögna att fortsätta marschen. Då förstod man, att Lars från Finnskoga varit framme igen.

En gång hade han lånat en häst, som allmänt ansågs vara byns magraste och tillika lataste varelse. Nu behövde gubben skaffa hem ved, men själv ägde han ingen skog att ta utav, utan det var andra, som fick släppa till. En dag for han ut i skogen, och när han efter mycken möda fått på ett lass, råkade det sig inte bättre, än att ägaren själv fick syn på gubbens förehavanden. Ömsom såg han på lasset och ömsom på gubben och utbraste:

- Hur i all världen kan du ge dej tä å hugga färsk skog?

- Jo, sa Lars, inte ha ja ti te å stå här å vänte, tills de bli större, varpå han smackade åt hästen att gå. Men hur han än smackade och ryckte i tömmarna, gick hästkraken inte ur fläcken. Då kokade det värmländska blodet över för Lars, och han gav hästen en så kraftig örfil, att den damp som han hade fått en kula i pannan. Nu skulle man ha sett gubben. Kvickt selade han ifrån, vräkte av vedlasset och makade släden på kant bakom ryggen på hästen och krängde den så upp på åkdonet. Själv ställde han sig i skaklarna, och så bar det av. Det var rena isföret, och vägen

lutade utför. Efter en stund var gubben hemma med sitt lass. Gumman hans kom ut i samma ögonblick gubben svängde förbi förstutrappan för att stanna på vedbacken. Hon var alldeles säker på, att det var en älg, som låg på släden, så hon skyndade in efter ett åkläde att lägga över, så att inte näsvisa grannar skulle se deras förehavanden. Hubben hade gått före in i stugan utan att yttra ett ord och ställde sig framför den öppna spisen och värmde sina nävar. Den ena av dem var svullen ganska betydligt. Efter en stund kom grannfar in med gummans åkläde och undrade om mätta skenat, "för ho kom i full fart å va liksom lite svälld på ena kindbenet.

- Nä för all del, sa gubben, ho sto å gne huvet mot e gran, å när jag såg henne löpa hem, så lät ja henne springa. Så betalade gubben grannfar, och han gick. Gumman smög sig försiktigt efter för att närmare se på "älgen". Längre stod hon på trappan och blinkade likt en höna, som spejar efter mask. Hon gnuggade ögonen, bet sig i läppen med sin tandlösa mun, och slutligen snöt hon sig i förklädessnibben. Släden var tom. Så rusade hon in till gubben och skrek:

- Var i jeskande namn ä älg?

- Älgen, sa gubben, är rena vidskepelsen. Nu si du välan själv, hur de ä, när folk gå å inbille sej, att dom se bå de ene å de andre.

Ete.

PROFILER OCH MINNEN FRÅN HEMBYGDEN

Minnen från det gamla Floda

Minnesbilder, händelser, naturvyer och personporträtt från tidiga barndoms- och ungdomsårycker upp ibland, stannar de jäktade visarna på tiden, kommer för en stund och pockar på ens uppmärksamhet. Bäst minns man egendomligt nog det som ligger längst tillbaka i tiden, förmodligen beroende på att allt minne stöps i standardmått, levnadsstil, klädedräkt och inställningen till omvärlden har ingenting kvar av originalitet. Människan i det moderna samhället har blivit slätstruken, folkhemmet ger ingen god jordmån för original, bärarna av färgstarka profiler är sällsynta numera.

De första minnen är givetvis förknippade med det närmaste grannskapet, d.v.s. Noliudden, gårdsklassen ovanför strandskären vid hembygdens sjö, Flosjön. Mitt barndomshem utgjorde halva tomten i Stor-Karis hage, bebyggd med timmerstuga och uthuslänga, som ännu fanns förenat i början av nittioalet, andra halvan som tillhört en annan av Stor-Karis bröderna hade sålts till Villing Per Andersson, f. 1847.

Villing Per, gift med Lenas Anna från Kyrkbyn, som var min barndoms söndagsskollärare och distributör av min första tidning, Barnens Vän, höjda sig inte kroppsligen över medmänniskorna, han var i många stycken annorlunda än sina granna. Djupt religiös var han den tysta försynta vägvisaren som aldrig tröttnade att visa vilsna vandrare in på den smala vägen.

Hans arbete bestod i första hand att rödfärga byns timmerhus och hade dessutom ett mindre jordbruk. Ladugården hyste i sig en ko som vårdades med kärlek och osviklig punktlighet, jag minns hur han stod framför ladugårdsdörren varje kväll strax för kl sex med en hövande under armen och klockan med vidhängande uppdragningsnyckel i ena handen, när minutvisarna visade att klockan var precis 6 sjöng han för sig själv om kon: "nu är klockan sex, nu får kona mat."

När Per och hans Anna i vackra somrardagar kom från Igelvitja, där de sysslade med slåtter på stranden, konstaterade han varje gång, nu Mor har vi varit till Igelvitja och allt har gått väl. Det blev inte så långa resor för mina grannar på udden. Liten, tyst och försynt som hedersmannen Villing Per levade sitt liv på backen med den vida utsikten över Flosjön och blånande Leksandsberg, gick han över gränsen varifrån ingen återkommer.

Närmaste gården åt andra hållet, där bodde Litjer Erkä, honom minns jag bäst som en fiskare som kunde sin sjö och dess fisk.

Tvär i ton och sätt som han var ingav han ganska stor respekt för oss barn, men var i själ och hjärta snäll, hans apelträd var den enda på udden på den tiden och han skadade många gånger massor av äpplen åt oss. Nu är stugan fallfärdig.

Rätt framför farstun syns än i dag grunden till Lenas Erik Olssons (Lirums) stuga.

Lirum som var byskomakare och god fiolspelman gick bort före sin tid, men många historier och låtar hugfäster ännu minnet av en personlighet höjd över mängden.

I närmaste stugan, det var inte mer än 5-20 m, som skiljde stugorna åt bodde farfar Spik Lars Ersspm, f. 1832.

Farmor har jag inget minne av hon dog när jag var ett år gammal, men Spitzjens Lasse glömmar jag aldrig.

En krutgubbe av nära nog okända mått med obetalbar humor och ett översvallande intresse för allt nytt i tiden.

En historia från en av de första komidsommarfester, det var visst 1910 belyser i någon mån detta. Grosshandlaren Per Larsson var den första i socknen som ägde en bil och hans bil utgjorde en av de största attraktionerna. Från festplatsen i Holsåker gick bilen i ständiga turer till grannbyn Syrholm och åter med passagerare. För det facila priset av 25 öre person tur och retur fick man åka den 4 km långa sträckan och alla skulle åka i detta teknikens under. Spik Lars klev in i den första turen på morgonen, erlade 10 kr och åkte för hela slanten till sena kvällen. Den vithåriga gubben i bilen blev en känd komidsommarbild det året, alla andra passagerare nöjde sig med en tur, men farfar blev ett inventarium.

På kvällen när han slutade, konstaterade han glatt - "att ä gick pass bra och assint kösta". Åttioåttio år gammal gick han hädan en höstdag 1921, nöjd och belåten med sitt långa liv.

Olle Munther

ETT JULÄVENTYR

Krigsjulen 1915 skulle Gertrud Thunstedt få julledigt från sin plats i Stockholm.

Detta var före 8-timmarsdagen, så resan kunde inte startas förrän julaftons eftermiddag. Det hade börjat snöa och det blåe upp. Skogen efter järnvägen blev mer och mer, en riktig "julskog". Men allt eftersom resan gick uppåt landet, började snön göra sig påmind även för loket, ty det började bli för mycket av den vackra julsnön. Det började bli försening och den ökade mellan stationerna och det oundvikliga kom. Loket blev stående på linjen. Det hade börjat bli sent och julgranarna hade börjat tändas och dansen begynnats i många gårdar efter järnvägen som man rest förbi. Ja, nu stod man där.

Lokbetjäningen och övriga järnvägare och banvakter fick börja snösvängen och röja spåret, där terrängen gynnade drivbildningen.

I kupéerna blev stämningen ganska dämpad. Tanken på en julnatt ombord på tågsättet verkade inte lockande.

Men det blev en oväntad vändning. En av resenärerna var handlande. Han hade äpplen och dessa började han dela ut till sina medpassagerare. Stämningen lättade så att hela tågsättet blev som en enda familj. Det började liksom bli en riktig julstämning. En Flodakarl i förskingringen, Lars Zetterqvist var bland de insnöade. Han skulle också hem för jula och vad sämre var, han skulle sjunga i kyrkan. Så tågäventyret kom högst olägligt. För att dra sitt strå till den allmänna julstämningen, sjöng han för sina medresande.

Äntligen ordnades spåret upp och resan kunde fortsättas, men då Björbo station äntligen dök upp i snöryan, hade det blivit dags för Björbomenigheten att krypa ur sängarna för att anträda julotiefärden.

Där stod nu Gertrud och Lars i snön. Då kom fader Edvard med häst och släde varför det blev fart på de trötta resenärerna. Edvard hade fått sig en rejäl väntestund men allt tycktes ordna sig till sist. Lars var på strålande humör och sjöng Rolfvisan "Skepp ohoj" medan hästen travade hemåt och gjorde det möjligt att även detta år sjunga julpsalmen.

Gertrud fick sålunda skjuts ända hem till "Kamholn", pappa Thunstedt kanske redan gått till ottan för att spela "Den signade dag" m.fl. julpsalmer.

FLODABO I CANADA

(Tjuvåkning på tåg)

En sann historia från år 1931, när jag och Blekingepojken Olof Svensson, fick oss en del fångstsaxar och gick ut på Pälssjägerstigarna. Vi fick några skinn, men inte värst många.

En dag fick Olof ett brev från en kamrat, som han hade haft i den Svenska armén, nere i Blekinge. De var 5 stycken som tjänat ut sina 3 år vid regementet, men de fick inte ut sina

avskedspapper för befälet vid regementet. Regementet ville att de skulle ta ny värvning, för ytterligare tre år. Dessa pojkar hade fått nog utav det militära, så en dag stack de iväg till Danmark, och via England till Canada, på falska papper. De skrev sedermera hem till Sverige och fick eftersänt de rätta papperna, samt sina avskedspapper från Armén. I brevet Olof fått från sin forne kamrat, stod det också, att kommer du ut till British Columbia så kan du få jobb där på järnvägen. Ja, sade Olof, det här Pälsjägerlivet tar snart slut, det är nu snart mitten på Mars, så det blir snart för varmt väder och skinnen blir då odugliga att sälja. Kommer du med, så sticker vi ut till British Columbia. Du får nog arbete där också, se han. Sagt och gjort, vi plockade ihop våra saxar och lämnade den hos en Farmare, för vi tänkte som så, att nästa vinter försöker vi oss på Pälsjägerlivet igen. Det blev inte så, priserna på skinn var så lågt, att det lönade sig inte mera. På den tiden, år 1931, var tiderna i Canada väldigt dåliga, det var början på vad de här kallade för hungriga 30-talet. Dåligt med arbete var det. Fick man något litet arbete, så var betalningen så dålig, att det knappt räckte till mat och kläder.

Så började vi resan till British Columbia med att tjuvåka på godståget från Edmonton Alberta till Grand Forks i British Columbia. En sträcka på över 600 engelska mil. På bangården i Edmonton, fick vi tag på ett godståg, som skulle gå söderut på kvällen. Vi hoppade in i en tom godsfinka och gjorde oss hemmastadda. Men det tog inte så lång tid förrän en järnvägspolis kom, han hade hört oss språka därinne i godsfinkan. Vi fick snällt kravla oss av och ut från järnvägsområdet. Men vi gick endast en liten bit längre fram utefter järnvägen, för att på nytt försöka komma ombord på tåget. När nu tåget satte igång, så hoppade vi in i samma vagn som vi tidigare varit i. Det blev en resa på 100 engelska mil, till en stad som hette Red-Deer, där vi lämnade tåget. Vi besökte en Kinerestaurang och fick där tvätta av oss sotet i ansiktet och på händerna, som vi fått gratis på resan. Sedan fick vi oss ett mål mat, medan vi inväntade persontåget till Calgary, en storstad på prärien. Dit köpte vi oss biljett. Vi ville inte komma in till staden med godståget, för polisen vaktade alla inkommande tåg, men inte utgående. Vi tyckte det var bäst att göra så, än att åka fast och få sitta i polisens fina finka.

I Calgary på natten fick vi tag på ett godståg som skulle söderut, till en stad som heter Fort Macleod. Den här gången fick vi ka i en kreatursfinka, men det var ett 40-tal personer därinne före oss. De förde sådant oväsen där i vagnen så vi trodde polisen skulle komma och bura in oss allihopa. Det var ett sjungande och skrålande, att taket kunde nästan ha lyfts av och tända ljus på sidorna i finkan. Vi tänkte, att detta går aldrig bra, men inget hände som kunde oroa oss. I sinom tid var vi i Fort Macleod, där vi bytte tåg igen. Vi hade god tid på oss, så vi besökte även här en Kinesrestaurang. Men denna gång tog vi åter persontåget, men inte med köpta biljetter. Det fanns endast ånglokomotiv, vid detta årtiondet. Vi gick upp på loket och kröp in under kolboxen. Det var ett rum där, som lokpersonalen brukade förvara verktyg, men numera inte i bruk, så där hade vi gott om plats att åka. Vi fick snart sällskap av ännu en fripassagerare. Där låg vi alla tre, tills vi anlände Nelson British Columbia.

Det var mörkt när vi kom fram till Nelson, men ljusst vid stationen och på loket var det bra många "turister", och på perongen stod det två järnvägspoliser och tittade efter just sådana "turister" som vi. När de såg så många fripassagerare på loket, så sprang de runt tåget för att fånga in oss, men lyckades inte ta fast en enda. Jag och en pojke, gick av rätt framför loket, i skenet av lokets strålkastare, bort mot ett Ishus, som låg en bit ifrån stationshuset och vidare ut på gatan, och gick så inåt stadens centrum. Nelson var en stad på 10.000 innevånare. Jag tappade bort min kamrat Olof, men återfann honom senare, på en av stadens gator. Han var lite orolig, för i min ryggsäck hade jag hans papper, som bevisade att han var ägare till en Farm i Alberta. Han hade funderat på, om polisen hade tagit mig, när han inte fann mig. Vi gick till en Kinesrestaurang och tvättade av oss sotet, sedan blev det att fylla på magen igen.

Vi stannade i Nelson över natten, på morgonen gick vi till staden och hörde oss för vilken tid persontåget gick till Grand Forks. Vi köpte biljetter till tåget för sista biten av resan. Det var bara lite över 100 engelska mil dit. Dagen efter vi kom in till Grand Forks, gick vi in till kontoret och pratade med Banmästaren (en finne, född i Finland eller Canada) och fick löfte om arbete. Han sade att om vi hade kommit någon dag tidigare, så hade vi kunnat börjat arbeta direkt, för han hade just fått gubbar, en till varje arbetslag, men ni kan få börja den första April.

Vi var nu 37 engelska mil ifrån var Olofs kamrat arbetade. Platsen heter Midway som låg tätt invid gränsen till U.S.A. En liten stad, som låg långt söderut, där det kunde bli bortåt en 50 varmgrader. Mycket Skallerormar fanns där i trakten, ibland kunde man se dem även i staden. I Grand Forks var det två svenska pojkar, som hade en liten Ranch där de födde upp Biffkreatur. De två pojkarna hade sett två stora exemplar av Skallerormar, en på 9 fot lång, den andra på 8 fot lång. Det är mycket sällsynt, att en Skallerorm blir så lång. Normalt blir de endast 3 till 4 fot lång.

Samma dag som vi talade med banmästaren, så gömde vi våra saker vi hade med oss, på en undangömd skyddad plats. Vi tog bara var sin filt med oss och så satte vi igång apostlahästarna utefter järnvägsspåret, ned till Midway för att hälsa på Olofs kamrat.

Vi gjorde 27 engelska mil första dagen. På kvällen var vi i Greenwood, vilket senare skulle bli den plats där jag fick arbete. Vi gick in i väntrummet i stationshuset och bredde ut våra filtar på golvet och lade en filt över oss och rocken som kudde, somnade och sov som stockar. På morgonen tog vi oss en smörgås, av den medtagna matsäcken, sedan stack vi iväg utefter järnvägsspåret igen, de 10 sista milen till Midway. På återvägen till Grand Forks, tog vi återigen godståget.

I Grand Forks, gick vi till en skogsdunge och gjorde oss en hydda utav grankvistar och järntrådar spända mellan några tallar. Murade en spis av stenar och lera. Där bodde vi tills det var tid att gå till arbetet. En dag gick Olof och en annan grabb upp i berget, för att jaga. Grabben hade ett bevär och han sade att han var en mycket god skytt. Jag tror inte att han var så god skytt, det tog hela elva skott innan han fick ned en Råbock. På kvällen gick de upp i skogen, efter det blivit mörkt och drog med Rådjuret in till lägret. Jag sade åt dem, inte kan vi ha råbocken här, för det är inte lovlig tid på sådan jakt. Jag drog bocken högre upp i backen och gömde den mellan några stenblock. Ingen utav oss hade en kniv att slakta den med. Vi hade endast en bordskniv och så hade jag en sax, detta utgjorde alla verktygen. På kvällen kokade vi en stor gryta, av det här köttet, men Olof och jag är inte mycket av det, den kvällen, för en kan bli sjuk av för färskt kött, men grabben åt nästan ur hela grytan, fast vi varnat honom. Men han blev inte sjuk av det, bra var det.

På kvällarna, gick vi bort till platsen där de fyllde på kol till loken och plockade upp kol, som de spillt under kolningen. Detta lade vi på elden, så hade vi det rätt varmt och skönt hela natten. Men en dag vaknade vi av att det droppade vatten på oss. Vi trodde att det regnade, men när jag tittade ut, så var det en tum med snö, som kommit under natten och som låg på vårt ristak och smälte. Det var bara att ta ut våra filtar och torka dem vid en eld. Snön gick bort på dagen, och så var det fint väder igen.

Så kom då dagen, vi skulle åka till vårt arbete, den här gången fick vi fribiljetter på persontåget, Olof till Midway och jag till Greenwood.

Hälsningar till alla flodabor från
Oscar Kempe (Edmonton, Canada)

EN EPOK FRÅN FÖRR

På den tiden var livets verklighet sådan: Småbönderna hade lite jordbruk och däröver något att göra bredvid. Skogen var då det enda som fanns. För att få utkomst av skogen var kolet det enda som det var efterfrågan på då. Sågverk var inget att räkna med då. De hade bara några små skvaltsågverk själva och likaså husbehovs skvaltkvarnar i några bäckar och åar. Ja ibland kunde några gå ihop med sådana här verk. Men det pratas om "gamla goda tider" men även då var det nog ganska dystert att leva. Det fanns inga hjälpmedel, utan bara handkraft.

Det gällde att få fram skördar så man kunde få lite mat. Man måste gräva i lämplig mark för att kunna så något för både människor och djur. Så for man ut i skogen och gjorde det man kunde för att ta reda på allt med sina primitiva redskap. Man fick gå eller köra med häst dit man skulle. Man kunde ha någon fäbod eller koja som man gjorde själv.

Nu får vi väl fortsätta när de skall frakta sina produkter ur skogen till bygden och järnvägsstationen i vagnar som stå uppställda där.

Hösten är här särskilt välkommen.

Träkolskörarna kommer från kolmilan i skogen, som de har gjort och kolat. Vid 2-3 tiden på morgonen var det dags att se till så hästen fick mat och vatten innan det kunde köras något. Sedanskule körarna lasta sina kol i skryndor. De skulle då fata i träkolen (i särskilda fat som de gjort själva av granvidjor) i skryndorna som var 2 eller 3 stigs och en släpskrinda på 1 stigs mått. Det gällde att få med så mycket som möjligt, så de lade på en så stor råge med risbuskar på sidorna, så att kolet inte skulle ramla ur, när de körde iväg. Det var så att kolen sjönk ihop under färden.

De bands sedan över ordentligt med rep och det skulle också vara plats för körkarlen där fram. Sedan köra den långa vägen till järnvägsstation i bygden på ofta mycket dåliga vintervägar med yrsnö, igenblåsta, särskilt över sjöar och myrar och genom skogen. Det gällde sedan att vara både ärlig och klipsk ibland när de kom på bryggan där kolmottagaren stod. Körkarlen måste stå på rätta platsen vid tippningen så att eventuella giller med bräder i hörnarna på skryndorna inte skulle synas av kolmottagaren. Man tippade kolt i vagnarna vid bryggan och det gällde då att vara först där för att genast vända tillbaka efter mera kol. Kallt och mörkt kunde de vara, 20-25 minusgrader ibland, så det knarrade under medarna, igenom skogarna över sjöar och myrar till kojans igen. Sedan skulle hästarna ha mat och vila och mat skulle lagas åt dem själva innan de fick lägga sig och vila till nästa dag. Så gick det hela vintern igenom tills kolen var framme. Det var lika med både timmer och massaved, allt skulle fraktas till järnvägen.

Sedan blev det stubbar och avfall av alla slag, som skulle fraktas på järnvägen till Kvarnsveden eller Bysjöverken, som det kallades då. Där fanns tjärugnar där dom tog ur tjära och terpentin m m. Cirka 200 man arbetade där.

Bergslaget ägde ett stort sågverk med uppfordringsverk från Bysjön. Järnvägen gick inunder verket. De hade en stubbklyv där vid järnvägs kajen och lastade i vagnarna med bandmaskin i kolryssarna, som de kallades. Det lastades på smalspårig järnväg vid Kvarnsvedens station och gick tillpappersbruket, Domnarvet och Bysjöverken.

Under den här tiden (första världskriget) lastades allt på vagnar vid stationerna. Vi som var med tågen fick då ta loket och jämta de lastade vagnarna på stickspåren och dra in dem till stationen för att koppla ihop dem och sedan fara vidare till nästa station. Det tog 4 timmar att fara den 70 km långa sträckan Björbo - Falun.

Ja, vi kunde ha 2 lok ibland med 5 st bromsare, 1 st konduktör, 2 lokförare, 2 eldare - det var då 60 år sedan, de här. Så var det torvupptagning på Stora myren vid Osängsholens anhalt. Det var c:a 90 - 100 människor, hälften barn som hade arbete där. Det pågick i 4 år, först röjning och dikning. Sedan upptagning av brännrot med arbete i 2 eller 3 skift. På maskineriet med 1 skift som for med järnvägsarbete - växlar och rälsbanor. Elektriker och träarbetare som gjorde arbetskurar, takskjul, som användes för torrmossa och lagrades till vintern, sedan köras ut till bryggan vid Osängsholns anhalt. Elektrikerlaget bygge elektriska ledningar och satte upp stolpar 200 st med 200 wattslampor i varje. Det var som en stadsdel när det var ström på och lyste när vi kom med tågen på kvällarna.

Jag var till Björbo med sista persontåget och hade vagnar efter, ibland med last eller också tomvagnar. Jag fick åka hem på dressin till nästa dag och nästa tur. Nog fanns det överliggningsrum, men jag ville åka hem ändå. För lokpersonalen och konduktörerna skulle ligga där över natten och det blev ganska trångt.

En del dagar var långa arbetsdagar men kunde också vara korta, det berodde på hur många turer jag skulle göra.

Jag fortsätter på den här epoken med minnen från min barndom. Jag minns såväl när de här körkarlarna kom igenom bygatan i långa rader med hästar och sina lass. De här knäbyxgubbarna var ifrån Leksand - Djura till sina milor och byggen som de hade i sina skogar och fäbodrar. De kom med kol och vedlass som skulle till järnvägsstationen. Så kom andra med sågtimmer och massaved till sina avlägg nere vid älven för det skulle flottas.

De var klädda i långa pälsar och kappor och skinnmössor. De måste vara bra klädda när det skulle åka den långa vägen sittande på lassen. De var nog ganska vintertränade dessa människor. De måste nog gå ibland för att klara sig för kylan, så livet var kärvt på den tiden också. Det var påfrestningar för att klara allt det nödvändiga. Så det var nog inte så gott jämt på den gamla goda

tiden. Ja, dessa människor måste vara motståndskraftiga mot sjukdomar som förekom. Men det var humöret, viljan i nöden som gjorde det möjligt att klara allt som man måste.

Vi måste nog begrunda hur människorna kunde utföra allt det här. Också hästarna skulle göra sitt, dra så långt tunga lass. Jag minns att det var mycket snö jämt.

Så det var nog kallt och kulet vintrarna igenom, sedan blev det vår med slask och tö och vått på alla vägar och sjöar, så livet hade sina sidor även då. Jag hade alltid dålig hälsa - men det skulle gå. Ja, det är då tur att allt är över och jag har blivit pensionär och kan klara mig gott ifrån jäkt och stress. Så man måste nog lugna ner sig när åldern och hälsan vacklar. Vi har nog inte så mycket att klaga över nu.

Och vi må väl tänka sunt över livet då och nu, det vet nog de gamla som lever ännu en tid.

Vi hade mycket kalla och snöiga vintrar även då, när jag började min gärning på banan. Jag minns när jag började vid banavdelningen var vi 13 man på bangården och skottade snö i 3 månader på vintern varje dag och det kom mera snö. Det måste de plogas så tågen kunde gå. Fastän då var det sk Anghästar, som vi kallade loken som gjorde sitt bästa, men det lyckades inte jämt. Ibland skulle vi kila spåret, som frös upp och blev ojämnt. Då fick vi palla, som det då hette det vill säga lägga under plankbitar och brädkilar och lyfta på rälsen så det blev jämnt igen. Det var då ganska dålig räls och som har varit sedan banan byggdes 1903-1905. Vi fick hacka is i diken till trummorna inunder spåret och belägga med granris så det inte skulle frysa igen. På våren skulle det riset plockas bort och brännas. Smältvattnet skulle kunna rinna igenom, därför var det viktigt.

Hela banan skulle städas och röjas och läggs i högar till hösten och brännas. Smältvattnet skulle kunna rinna igenom, därför var det viktigt. Hela banan skulle städas och röjas och läggas i högar till hösten och brännas.

Ja, nu får man vara glad och nöjd ändå när tiden har gått förbi och man får sitta hemma vid brasan, vid järnningen och värma sig och begrunda allt som har varit.

Nu har skogen växt upp, men för 60 år sedan var det bara björk och bussly, men nu är det skog och blir massaved och annan ved. Slybuskar blir till tuggved och flis och det blir inte så långt att frakta hem det till gårdarna. Där har dom skaffat sig flistuggor och det måtte gå bra med sådana aggregat och allt avfall i skogen blir använt. Förr var det rent från skog så man kunde sitta inne i stugan och se järnvägen och de långa tågen som gick där efter banan vid sjön. Järnvägen skar igenom berget, urberget i en stor skärning, bergskärningen vid Östra stranden av sjön, järnvägen rundade berget - Vesenberget - sedan på stora rysen mossen och sedan vidare. Vid rysen mossen tog Bergslaget upp all bränntorv förra kristiden (första världskriget) till industrin. De fick inte fram tillräckligt med kol och köks över haven. Det var krig söder om Norden, alla hav var spärrade med minor, förutom några smala leder som båtarna kunde gå under sträng bevakning. Vi får väl hoppas att det inte blir något mer krig och elände. Och vi i Sverige kan få ha fred och lugn. Vi har väl nog av bekymmer ändå. Vi har det bäst i Sverige. Vi får väl se och ta varje dag som det är och blir så att vårt liv får gå sin gilla gång. Jag tror ändå att får folken tänka och få vara i fred så är det lyckligast för alla. Jag skulle gärna vilja framföra det här åren när det var krig - krisåren. Mannarna var i beredskap överallt. Det var en hemsk tid vi hade då. Det var kallt, -20 -30 -40 grader varje morgon och att ligga i tält - hu

Jag minns så väl en vinter då jag var ledig ifrån bromsning av tågen. Jag var vakt vid en obehövad vinterövergång här inåt sjön Gran. Jag hade 10-15 tåg att bevaka och lika många körkarlar som skulle över där. Det var då de skulle börja med brobygge i Djurås och Mockfjärd. Då skuldet fraktas: pålträd, ner långt ifrån skogen med hästar, 2 spann, det vill säga 2 hästar för varje lass. De var så långa dessa träd 21 m och de kunde ha bara 2 stockar på lasset. De var hemskt grova vid roten och så långa att köra, så att det måste räta ut vintervägen i skogen. Dessutom hugga träd och buskar där de skulle fram och spränga stenar som låg i körvägen. Det var folk ifrån Gagnef och Leksand som körde och folk från Floda som högg och gjorde väg åt den. Det var då mycket snö och det gick bra att göra väg som bar på myr och sjö. De körde till landsvägen som gick till station och järnbron över älven vid forsen. Sedan skulle dessa träd fraktas på lastbil med hjulsläp där bak. Då hade de en stubbrytare till hjälp att lossa och last på bilarna med. Men allt gick perfekt bra ändå, det var mycket körning ifrån skogen på den tiden, det var bara en eller två gånger det hände något. En gång var det en häst som fastnade vid rälsen

och rev bort en sko (hästska) vid övergången. Det skulle gå såfort över - sa körkarlarna. Det var lite motlut upp till spåret som gjorde att hästarna nästan sprang över och sedan bar det av i en stor sväng på myren till sjön.

Och det var nog samma vinter som vi, min bror och jag var på samma skifte och högg timmer och massaved och så var det 3 huggare till. Det var mycket snö. Också hade vi en körkarl, han som ägde skiftet (skogen). Han hade några minuters släpväg ner till järnvägen där han hade avlägget för timmer och massaved. Så vi måste hugga för fullt. Det var mycket gammal skog med grova kvistar, det var mycket svårhugget. Vi gjorde slipers och 3 m ved av topparna. Vi hade stora eldar, braseldar och från backarna hade vi fin utsikt över sjön Gran och järnvägen nedanför. Det året blev det sen vår, så det blev varmt och skönt till sist. Vi hade nog cirka 2 km hem över sjön.

Det var samma berg som en annan bonde hade en stor kolmila högt uppe på berget. Jag var dit, troligen en lördagskväll, det var märkt men jag hade då en ny Fenix-lykta att lysa med. Gubben han hade en fin kolkoja, vinterkoja av timmer bra timrad med fin eldstad, en öppen braseld. Han hette Pernils Per och han tyckte att det var roligt att någon kom och hälsade på honom så han kokade nytt kaffe på öppna spisen. Det var mycket roligt att sitta och njuta i kojan med nykokt kaffe på tungan. Men medan vi drack kaffe fick jag se genom fönstret att det lyste ute. Vi gick ut och såg att det glödde i kolhögen, så vi fick till att släcka. Vi gick kring kolhögen för att se om det var något mer, men det var det inte. Vi drog kring kolen och så släckte vid glöden i kolen med jordstubb och allt gick bra. Så det var nog att vara på sin vakt jämt i ett sådant arbete. Så det kunder vara riskfullt att vara ensam om något skulle hända honom sjlv eller milan eller kolen som han redan hade rivit ut.

Sedan skulle han köra ned kolen till järnvägsstation och lämna av vid bryggan. Han skulle köra efter min morfars kolväg - Mases Peers kolväg - snett utför berget till foten av berget. Det var då inte så långt, kanske 1 km till station, en fin väg med mälut som det kallas. När vi var barn kallade vi den vägen för Juvelbacken när vi var där och åkte skidor.

På den tiden fanns det inte så mycket älg som det gör nu. Och nu är dom så tama att dom går omkring gårdarna och stugorna.

Text: *Olle Hedin*

EN EPISOD FRÅN FÖRRA ÅRHUNDRADET

Omkring 1850 - 60 talet var det ovanligt gott om varg i Dalarna.

En dag på 1860-talet vallade min mormor (hon var barn då) och en kvinna som kallades Skräddar Britta, sina kor och får, i skogen bortom Holan i Björbo.

Plötsligt dök en var upp och gav sig in bland fåren. Den hoppade och hotade boskapen. Mormor stod och stammade "ocken, ocken hare".

Hon trodde väl att det var en sådan. Skräddar Britta, som var vuxen, bet i yxan de hade med sig. Hon började "låta så styggt" d v s hon åstadkom allehanda oljud för att skrämman vargen. Alltnog, vargen tog till flykten. Det var brukligt på den tiden, att mötte man ett vilddjur så skulle man bita i stål.

Jag har undrat mycket över den seden, och kommit fram till, att man under tiden man bet så lugnade man ner sig.

Man tappade ju fattningen vid bara åsynen av ett vilt djur, eller hade stålet någon annan undergörande verkan.

Dessutom fanns det s.k. varggropar lite varstans i bygderna, där det sattes ut bete åt vargen.

Dessa kunde, om de hamnade i groppen, inte ta sig upp själva utan blev ett lätt byte för jägarna.

Anna Sammils

VÄGHÅLLNINGEN FÖRR

Vägunderhållet förr var uppdelat i vägskiften ett stycke på varje gård eller hushåll. Även ensamma kvinnor hade sin sträcka. Ofta lagd så att det var nära grustaget (täckten). Då de som inte hade häst körde ut sitt grus i en skottkärra. Spade och kratta var med.

De som hade häst fick sina skiften längre bort.

Grusningen avsynades av länsmanen och två gode män.

Den som hade skiftet fick tillgodogöra sig gräset på vägrenarna.

Sträckorna utmättes efter mantalet.

Det fanns grustag på Bollbacken och Kung Pers hol.

Senare, på 1920-talet tog vägstyrelsen över och körde fram grus från Sågsta (Sandviken) med hästar på vintern. Det lagrades vid Flosjöviken för användning under våren. Då betalades till både ägaren av grustaget och de som körde. Man körde i specialtillverkade butikskryndor.

Det fanns "snöplogfogdar" för snöröjningen på vintern. Två stora snöplogar fanns uppställda på kyrkvallen. På våren beströks logarna med tjära för att kunna stå ute. Snöplogfogden i Syrholm bådade upp folk och hästar och några karlar med skovlar och körde mot Mockfjärds rå. Kyrkbyn och Holsåker körde halvvägs till Björbo.

SNÖPLOGEN KOMMER

När det snöat och plogen skulle köras måste hästarna utfordras minst en timme före avfärden.

Seldon och linor skulle ses över innan det bar av till kyrkvallen.

Det var gårdsgårdar genom byarna och det kunde vara svårt att få plats med snön.

"Fotfolket" hjälpte till att hålla plogen rätt och skottade där det behövdes. Man kunde få lov att byta hästar om det var mycket snö.

Det var festligt när snöplogen kom. Som barn sprang vi efter den långa sträckor och försökte hänga på. Så kom bilarna så småningom och tog över.

Byvägarna plogades med en mindre plog och en häst. Det var oftast någon bonde som gjorde det. Likaså plogades vintervägar över skön och i skogen av dem som hade körningar där.

HÄSTSKOJARE EMELLAN

Det var på den tiden, då västerdalingarna for till Norge för att köpa sig hästar. Nordfjolingarna var alldeles särskilt eftertraktade. Dels var de smidiga och kvicka i vändningarna och dels var de små i maten. Det beräknades, att en småbonde aldrig hann slita ut mer än högst två hästar av den rasen.

I Floda var gubben Janta den, som bäst förstod sig på hästköp, och därför vände sig folk alltid till honom, så snart det var fråga om hästaffär. "Mä lur ingen", var hans stående uttryck, på samma gång, som det skulle vara en borgen för att endast kuranta varor fördes i handeln.

En gång var det emellertid så och så med den saken. Janta hade nyss kommit från Norge med ganska många hästar. De var fina och präktiga allesamman sänar som på en, och det var slaktmat för länge sedan, men den hade ett ovanligt gott hull.

Janta kunde emellertid konsten att för yngre gamla hästar. Det var bara att ge dem lite vitt, som markurium kallades man och man emellan. Och för att få pälsen glänsande fin behövdes svinister att snida den med.

En dag skulle Janta få bruk för sin föryngringskonst. Det hade kommit tattare till byn, och de var alltid pigga på att byta hästar. Janta tyckte det var inte någon större synd, om han skulle lura dem en smula. Han skyndade sig in i stallen med en isterklump i näven och lite vitt i livstykflickan.

Så satte han till att gnida hästen med istret, och snart blänktes den som en nyskurad kopparkruka.

Till sist fick hästen en extra stor dos markurium som snart gjorde verkan. Ögonen blev stora och blanka, och rörelserna blev kvicka som hos en fåle. Så leddes hästen till tatterna, och efter mycket resonemang kom de överens om byte, Janta betingade sig så stor mellanavgift, att tattarahästen blev liksom på köpet, och båda parterna var nöjda med affären. Tatterna var så ivriga att komma iväg, att de rentav "glömde" betala för sig på skjutsstället. - "Mä lur ingen", menade gubben på, då han ledde hem sin nyförvärvade hästkrake. Men knappast hade han slagit sig ner

på förstugubron, förrän en skjuts svängde in genom grindhålet, och ur kistkärren hoppade självaste länsman, som noga utfrågade, om någon tattarskjuts syntes till, hur hästen och kärrarn såg ut, och om det kom till synes, att de hade pengar.

- Alltsammans är stulet i grannsocknen, upplyste länsmannen. Kronobetjäningen fortsatte till nästa skjutshåll och körde in på gästgivargården. Mitt på planen stod de eftersökta, men de var då så oskyldiga som små barn, påstod de. Länsmannen var av annan åsikt. De fick snällt följa med till sockenhäktet, och där fick de erkänna sina synder. - I stallet låg deras nyförvärvade häst orörlig och med benen sträckta ifrån sig. Det var för kraftig dosis mercurium. Pengarna och hästen fick Janta sedan lämna till deras rättmätiga ägare, och den självdöda hästen måste man gräva ner. Den gången blev i alla fall Janta riktigt grundlurad.
Ete.

JULMINNEN

Det lider snart mot jul och när man kommit upp i åren, har man många jular att minnas. I alla tider har julljusen tänts och skingrat människors mörker i såväl onda som goda år. Så var det också i december år 1939.

Det var oro i världen och mitt uppe i julförberedelserna kom order om mobilisering.

En bister kall decembermorgon stod skaror av kvinnor på järnvägsstationerna runt om i vårt land, vinkande farväl till sina män och söner. I de flesta hem var det en eller flera som inkallats för att vakta fosterlandets gränser. Det var krig i vårt grannland och det var ett ovisst öde männen reste mot. Tunga voro också de hemmavarande kvinnornas steg, när de efter sitt avskedstagande gingo var och en till sitt i den kalla vinterdagn.

Trots allt, så ordnades det för julen efter traditionellt mönster.

Julaftonen kom med sträng kyla, men i våra svenska hem brann julljusen som vanligt. Även om det i de flesta hem saknades en far eller en son eller kanske båda. Men de flesta fingo nog nöja sig med bara en julkhälsning från "någonstans i Sverige".

Nyårshelgen kom med samma stränga kyla. Mer gripande än vanligt var det, att lyssna till hur Anders de Wahl i den bistra nyårsnatten läste "Nyårsklockorna" av Tennyson:

" Ring ut, ring ut de tusen krigens år!

Ring in den tusenåra fredens rike!"

Detta var vår innerligaste nyårsönskan.

Hur tiderna än växla, hur kall och hård världen än må ta sig, skal julensstjärna lysa nu, som då.

Med sitt milda sken skall den stämma våra sinnen till större försonlighet och mildhet, att vi med hopp och förtröstan må acceptera våra skiftande öden.

Det starkaste minnet har vi förstås från barndomens jular och denna min känsla har jag försökt tolka i följande dikt:

"Snökristallers rimfrostglans,
barndomsjulars ringdanslek under
låga taken.

Pappersgirlander, knäckestrut,
granbarrsdoft från tända ljus,
ja ---- som en fröjd förutan slut.
Så står barndomsjulars minne."

Gunborg Gustafsson

HUR VAR BARNEN KLÄDDA FÖR C:A 100 ÅR SEDAN I FLODA?

För att illustrera detta hade mellanstadiebarnen i Syrholns skola en temadag.

En del av lärarna hade tidstroga kläder och 4 vinterklädda flickor var Flodakullor på riktigt. Det är väldigt svårt att rekonstruera detta för att barnkläderna är ytterst litet kvar. Barnkullarna var stora, tillgångarna små och kläderna ärvdes av syskon och slets ut och kastades. Detta gäller i ännu högre grad skodon.

Hur var de klädda då! Jo - underst en ärmsärk, lång till knäna med långa ärmar.

Byxor och kalsonger fanns inte. Så en skinnkjortil för båda pojkar och kullor av får- eller killingskinn. Sydd som en ärmkjol med kjol och liv hopsydd, livet knäppt i ryggen och med fransull endast vid handlederna. På kullornas kjol nertill en röd list med grön eller blå kant, på pojkens endast en blå list. Till vardags hade kullarna skinnmajd, till helg och till kyrkan blått eller blommigt kattunförkläde, pojken förskinn lik de vuxna människens. På huvudet en "hakubandshätta" och om det var kallt en schallett omvirad. Krage av randigt ylletyg och utomhus en virkad "hjärtvärmare" - röd till färgen med ränder i blått och vitt. För att hjärtvärmaren inte skulle blåsa upp knöts det med långa band genom en hank på undersidan i ryggen. Pojkarna hade långhalsduk och båda hade vita vantar. På huvudet hade pojkarna också "hakubandshätta" eller längre tillbaka kilhätta eller också en rundkullrig hatt som kunde knytas om med en schallett vid bistert väder.

Flickan hemstickade röda strumpor, gossen vita, som hölls uppe med strumpeband nedanför knäet, och svenskor med både tå- och klackjärn.

I skolan på den tiden fanns inte skolfrukost, så barnen fick ha mat med sig som bestod av bröd och en flaska mjölk. Den medhavda frukosten bar de i en tygväska, typ handarbetsväska eller i en sidväska av läder, på senare tid i en liten ryggsäck. Tänker man sen att skolvägen var lång och sällan plogad, skolskjuts existerade inte - men till skolan gick de utan att ha några fordringar. Pojkdräkten lades bort tidigt och därför kunde ingen pojke ha skinnkjortil nu, men ända till 30-talet var det någån kullor som gick till skolan iklädda skinnkjortil.

MIDSOMMARTID

Midsommartid är en minnenas tid. Då är det som drogs man av osynliga band upp till fäboden.

Det är som det läge ett sagans skimmer över en midsommarafton på fäbodvallen.

Kunde skogen runtom tala, så mycket den skulle säga oss från svunna tider.

Om det gamla som gått här före oss. Nog är det med vemod man ser dessa ödegårdar som en gång varit bebodda av glas och förnöjsamma människor som med kärlek och omsorg vårdat det av de fått från sida fäder. Nu äro de alla borta likaså de en gång så upptrampade stigarna och man hittar knappt till våra igenvuxna åkrar som med så mycket möda och arbete en gång varit uppodlade åkermarker. Där om vittna de många stenrösen runt om som nu ligga endast som minnesmärken från gångna tider och som en föebråelse till oss yngre generationer som så litet värdesätta dessa händers verk. Seniga, valkiga händer som efter långa och tunga arbetsdagar knäpps samman vid en öppnad andaktsbok.

Än hör vi våra skällors lockande toner, skällan som med sådan glädje och iver varje vår tas fram när i drar upp till fäboden. Skällan, som tider igenom lockat och kallat, som vi lyssnat till och liksom hållit oss samman och nu undrar man, när skall den sista skällan tystna? Skall dess klang för alltid tystna och dö bort likt ett självande ackord från en svunnen tid som blivit ett minne blott?

En fäbodkulla

HYLLNING TILL DALA-FLODA

När Flosjön glittrar i strålande sol
och marken är skrudad av vitsippor och viol
och liljekonvaljen står doftande skön
och skogen omkring är så vacker och grön.
När älvar och bäckar dansar sig vild,
medan trasten från granskogen, sjunger därtill,
då röras vårt bröst, då blott viska vi kan:
"Gud signe Dig Dala-Floda, vid Dalälvens strand".

FRÅN SKOGEN TILL BRÄDSTAPELN

"Lång väg det här", sade skogvaktaren, där han den varma högsommardagen gick längs den slingrande skogsstigen, följd av ett par karlar och sin stora hund.

"Ja, inte kan man säga, att den är kort inte", svarade en av karlarna. De gingo tysta en stund. Så sade skogvaktaren: "Här går linjen". Därmed skildes de och gingo åt var sitt håll, tittade på träden och slog in en stämpel i många vackra träd. Där stodo mörka granar och stora tallar och undrade, vad man ämnade göra med dem.

Om några veckor kommo karlarna igen. Men de hade sällskap av tre andra. När de kommo till en liten glänta i skogen började de röja undan tuvor och buskar, och efter ett par dagar stod där en kasern upprest.

En blåsig vintermorgon kommo några karlar till kasernen med yxor och en del andra saker. De gingo in, och efter en stund rökte det ur skorstenen.

Nu började fällningen av de stämplade träden, som en efter en förvandlades till stockar. Om ett par dagar blandades yxans enformiga hugg med bjällerklang. Timmerkörarna hade kommit.

En morgon, när en av karlarna skulle öppna dörren, gick det inte. Då gick han fram till fönstergluggen och tittade ut. "Det har snöat duktigt i natt", sade han.

"Ja har märkt de", svarade en annan, "men nog ska vi väl få upp dörrn". Båda försökte. Sakta gick den upp, och en kall vind blåste emot dem. De skottade väg till stallet och källan, samt fodrade hästarna. När man ätit, spändes ett par hästar för snöplogen, och igensnöade basvägen kördes upp. Sedan började man gräva fram de nedsnöade stockarna och köra dem ned till älvstranden. Men en dag började snön smälta. Då kommo timmerkörarna inte igen. Tummare fingo nu brått med att tumma in timret och mäta det.

Solen sken allt varmare och isen smälte. Då följde timret med strömmen och kom till forsen, som låg ett stycke nedanför.

Flottning

De döko under vattnet, snodde runt och närade sig stranden, men där var alltid någon påpasslig flottningsskarl, som stötte ut dem igen. Framkomna till skiljebommen länsades de in och fördes till sågverket. Där kopplades de fast och drogos upp mot sågramen, som förvandlade den till bräder och plank. På traller fördes de därefter ut till brädstapeln.

Uppsats skriven av Anna-Brita Ohlson 21/2 1925